

0-6 – 60-∞ El Ele: Bir Kuşaklararası Etkileşim Çalışmasından Yansımalar*

Mehmet GÜLTEKİN** Ümran ALAN*** Özlem Melek ERBİL KAYA**** Aslı YILDIRIM*****
Tuğçe SİNOĞLU GÜNDEM***** Tuba OĞUZ İPEK*****

Atıf için:

Gültekin, M., Alan, Ü., Erbil-Kaya, Ö. M., Yıldırım, A., Sinoğlu-Günden, T. ve Oğuz-İpek, T. (2022). 0-6 – 60-∞ El ele: Bir kuşaklararası etkileşim çalışmasından yansımalar. *Journal of Qualitative Research in Education*, 31, 21-55. doi: 10.14689/enad.31.1602

Öz: Bu araştırma ile okul öncesi eğitime devam eden bir grup çocuk ile huzurevinde kalmakta olan yaşlıların, kuşaklararası etkileşim sağlayıcı çeşitli etkinliklerde bir araya getirilmesi ve bu iki grup arasındaki etkileşimin veli, öğretmen, yaşlı ve çocuk bakış açıları ile incelenmesi amaçlanmıştır. Temel nitel araştırma deseninde gerçekleştirilen çalışmada ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenen 10 çocuk, bu çocukların ebeveyni olan 11 veli, 3 okul öncesi öğretmeni ve bir huzurevinde kalan 5 erkek, 3 kadın olmak üzere toplam 8 yaşlı birey yer almıştır. Veriler katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler ile toplanmış, tümevarımsal yaklaşımla analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında sağlanan kuşaklararası etkileşim uygulamaları genel olarak beğenilen, özgün, teşvik edici, olumlu deneyimler olarak değerlendirilmiştir. Uygulamaların hem çocuklar hem de yaşlılar açısından mutluluk verici olduğu, bunun yanı sıra çocuklar için farkındalık ve etkileşim artırıcı, empati geliştirici, olumlu davranış kazandırıcı, eğitici, heyecan verici, yaşlıları benimsemelerine ve sorumluluk hissetmelerine katkı yapan bir deneyim olduğu; yaşlılar için ise memnuniyet verici, özlem giderici, motive edici olduğu ve onlara farklı yaşantılar sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yetişkin katılımcılar kuşaklararası etkileşimin uygulamalarının süresinin artırılması, içeriğinin genişletilmesi ve okul programına entegre edilmesine ilişkin öneriler sunmuşlardır. Sonuç olarak kuşaklararası etkileşim uygulamaları ile tüm katılımcılar için olumlu çıktılara ulaşıldığı ve bu çalışmaların yaygınlaştırılmasına yönelik girişimlerin ve araştırmaların gerçekleştirilmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kuşaklararası etkileşim, erken çocukluk eğitimi, okul öncesi eğitim, yaşlılık, huzurevi

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
31.12.2021
Düzeltilme Tarihi:
09.02.2022
Kabul Tarihi:
25.03.2022

Makale Türü

Araştırma

© 2022 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır.

* Bu çalışmanın bir bölümü V. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Anadolu Üniversitesi, Türkiye, mgulteki@anadolu.edu.tr

*** Sorumlu Yazar: Anadolu Üniversitesi, Türkiye, ualan@anadolu.edu.tr

**** Anadolu Üniversitesi, Türkiye, omkaya@anadolu.edu.tr

***** Anadolu Üniversitesi, Türkiye, ayildirim@anadolu.edu.tr

***** Anadolu Üniversitesi, Türkiye, tugcesinoglu@anadolu.edu.tr

***** Pamukkale Üniversitesi, Türkiye, toguz@pau.edu.tr

Giriş

Toplum, kişisel olarak birbirini tanımayan; ancak aynı grubun parçası olduklarının bilincinde olan, bazı ortak değerlere, anlayışlara, geleneklere ve özelliklere sahip sosyal bir gruptur (Rogoff, 2003). Bu grup, farklı kuşaklardan bireyleri içerisinde barındırmaktadır. Hangi yaş grubundan olursa olsun, her birey toplumun önemli bir parçasıdır ve toplum kapasitesini oluşturmaktadır. Toplum kapasitesi, belirli bir topluluk içerisinde mevcut olan insan, örgüt ve sosyal sermaye etkileşimidir. Bu etkileşim, toplumun sorunlarını çözmek, refah seviyesini yükseltmek veya korumak için kullanılabilir (Chaskin, 1999).

Toplumda bireyler arası etkileşimin başladığı ilk yer toplumun en temel yapısı olan ailedir. Her ne kadar aile kavramının kültüre duyarlı ve öznel doğası bu kavramı tanımlamayı zorlaştırıyor (Amato, 2014) ve kaynaklarda aile kavramına ilişkin farklı tanımlamalar bulunuyor olsa da (Eşsizoğlu, 2012) aile en genel anlamda, birlikte yaşayan, doğum, evlilik veya evlat edinme yoluyla akraba olan iki veya daha fazla kişiden oluşan bir grup olarak tanımlanabilir (Human Resources ve Services Administration, 2017; U.S. Census Bureau, t.y.). Aile yapısında insanlık tarihinin geçirmiş olduğu değişim ve dönüşümler ile birlikte bazı farklılaşmalar olmuştur. Bu değişim ve dönüşümlerin başında sanayi devrimi ve beraberinde getirdiği yeni ekonomik yapı gelmektedir (Erkan, 2013; Eşsizoğlu, 2012). Kırsal yaşama ve tarım toplumlarına özgü, iş dağılımının aile içerisinde gerçekleştiği geleneksel geniş aile yapısı, sanayileşme ile birlikte parçalanmak zorunda kalmış ve yerini kentlerde yaşayan çekirdek ailelere bırakmaya başlamıştır. (Schwartz-Cowan, 1976; Özdemir, 2007). Aile yapısında -ve nihayetinde toplumda- yaşanan bu farklılaşmanın bir sonucu olarak özellikle genç ve yaşlı nüfus birbirinden uzaklaşmakta (Chowdhary vd., 2000; Schwalbach ve Kiernan, 2002) ve ailenin/toplumun en genç kuşağı olan çocuklar ve yaşlı kuşak arasındaki etkileşim her geçen gün azalmaktadır.

Yaşlılık ve çocukluk insan yaşamının farklı dönemlerini ifade etmektedir. Çocukluk, 0-18 yaş aralığını kapsamakta ve kendi içerisinde farklı dönemlere ayrılmaktadır. Erken çocukluk dönemi, çocukluğun 0-8 yaş aralığını kapsayan ilk dönemdir. Bireyin yaşamının temel yapıtaşı olan erken çocukluk dönemi, gelişim ve öğrenme hızının oldukça yüksek olduğu kritik bir dönemdir. Bu bağlamda erken çocukluk eğitimi, çocuğa uygun koşullarda zengin uyaranlı ortam hazırlayarak çocuğun potansiyelini en üst noktaya çıkarmayı ve gelişimini olumlu yönde desteklemeyi amaç edinmektedir (Güven ve Efe-Azkeskin, 2010). Erken çocukluk eğitiminde çocuğun kendini tanıması ve tüm gelişim alanlarının desteklenmesi, içinde bulunduğu toplumun kültürünü tanıması ve toplumsal yaşama uyum sağlaması amaçlanmakta ve bu yönde çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Yaşlılık da çocukluk dönemine benzer şekilde farklı dönemlerden oluşmaktadır. Yaşlılığın alt sınırı 65 yaş olarak kabul edilmekte ve 65-74 yaş arası genç yaşlı, 75-84 yaş arası orta yaşlı ve 85 yaş üzeri ileri yaşlılık (ihtiyarlık) olarak sınıflandırmaktadır (Little, 2016). Newman ve diğerleri (1985) yaşlanmayı 'bir dizi sosyal deneyim' olarak

tanımlamıştır. Bu tanımdan yola çıkarak yaşlı bireyleri belli sosyal yaşantılar geçirerek yaşam olgunluğu kazanmış kişiler olarak ifade etmek mümkündür. Yaşlıların yaşam olgunluğunun diğer kuşaklara aktarılması toplumun tarihinin, kültürünün, değerlerinin korunmasında önemli rol oynar. Bu yönüyle bir toplumda var olan yaşlı sayısı o kültürün yaşayan tarihidir denilebilir. Birçok ülkede kabul edilen görüş; yaşlı insanların toplumla birlikte olmaları, sosyal yaşamlarını sürdürmeleri ve üretkenliklerine devam etmeleri yönündedir (Gökçe-Kutsal, 2007).

Geçmişte yaşlı ve genç kuşak arasındaki günlük etkileşimlerin daha fazla olduğu (Schwalbach ve Kiernan, 2002) ve farklı kuşaklardan insanlar arasında olumlu tutumların aile içinde kazanıldığı bilinmektedir (Hernandez ve Gonzalez, 2008). Ancak artık birçok toplumda büyük ebeveynler ve torunlar arasında eskiden olduğundan çok daha fazla mesafe bulunmaktadır. Çoğu ailede büyük ebeveynler yaşamlarını ailenin genç bireylerinden ayrı olarak sürdürmektedir (Chowdhary vd., 2000). Geniş aile buluşmaları dışında çocuklar düzenli olarak yaşlılarla bir araya gelememektedir (Gilbert ve Ricketts, 2008). Ayrıca günümüz yaşlılarının çocukluk dünyaları ile şimdiki çocukların yaşamları farklılaşmıştır. Bulunduğumuz çağda yüksek teknoloji yaygınlaşmış, sanal dünya çocuk oyunlarının bir parçası haline gelmiştir. Bu nedenle çocuklar ve yaşlılar fiziksel olarak yakın olsalar bile farklı bağlamlarda öğrenmekte ve sosyalleşmekte; dolayısıyla günlük yaşam aktiviteleri içerisinde fazla etkileşime girememektedirler (Kuehne ve Kaplan, 2001).

Çocuklar ve yaşlılar arasındaki etkileşimin azalması pek çok olumsuz sonucu beraberinde getirebilmektedir. Yaşlı bireylerle yeterince etkileşime girme fırsatına sahip olmayan çocuklar yaşlanma süreçleri hakkında sınırlı deneyime ve bilgiye sahip olmaktadır (Newman vd., 1985). Buna ek olarak bu iki kuşak arasındaki etkileşimin azlığı çocukların yaşlılara karşı olumsuz tutum geliştirmelerine de neden olabilmektedir (McAlister vd., 2019). Seetfeldt ve diğerlerinin (1977) 3 ile 11 yaş arasındaki çocuklar ile gerçekleştirdikleri çalışmada; çocukların yaşlıları hasta, yorgun ve çirkin bireyler olarak düşündükleri; yaşlılığı negatif algıladıkları ortaya çıkmıştır. Burke (1982) ise çalışmasında 4 ile 7 yaş arasındaki çocukların yaşlı yetişkinlerden çok genç yetişkinlerle birlikte olmayı tercih ettikleri, yaşlanmak istemedikleri, yaşlıları üzgün ve yalnız olarak tanımladıkları sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Fillmer (1984) çocukların yaşlılardan çok genç yetişkinlerle etkileşim kurmayı tercih ettiklerini ortaya koymuştur.

Çocuklar ve yaşlılar arasındaki etkileşimsizlik olumsuz sonuçlara neden olurken iki grup arasındaki etkileşim pek çok olumlu sonuç doğurma potansiyeline sahiptir. Yaşlı ve çocuk etkileşimi, farklı kuşakların bir arada olup paylaşımda bulunmasını sağlamaktadır. Bu süreçte, her iki kuşağın birbirini etkilemesi söz konusudur. Yaşlı ve çocuk etkileşimi, kültürel ve toplumsal değerlerin genç kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca çocukların bir yaşam döngüsüne tanık olarak büyüyüp gelişmeleri, yaşam döngüsünü somutlaştırmalarına, toplumsal rolleri yakından tanımalarına da katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan kuşaklararası etkileşim yaşlı bireylerde geçmişe ait dinamik bir his uyandırmaktadır (Canatan, 2008; Öz, 2002). Kuşaklararası etkileşim ile yaşlılar çocukların yaşamlarına önemli katkılarda bulunurken, küçük çocuklar ise yaşlıların yaşamlarına önemli ölçüde enerji, coşku ve destek sağlamaktadır (McAlister

vd., 2019). Yaşlı ve çocuk etkileşiminin giderek azalmasından ve bu etkileşimin her iki kuşak için taşıdığı potansiyelden hareket ile alanyazında “intergenerational interaction”, “intergenerational programming” olarak adlandırılan, yaşlılar ve çocukların iletişim kurmalarına olanak sağlayıcı nitelikte “kuşaklararası etkileşim” çalışmaları yürütülmektedir (Teater, 2016).

Kuşaklararası etkileşim programları farklı kuşakları bir araya getiren, kuşaklararasıdaki kültür alışverişini ve sosyalleşmeyi sağlayan araçlardır (Kaplan, 2001). Çocuk ve yaşlıların yer aldığı kuşaklararası etkileşim programlarının amaçları arasında kuşaklar arası dostluk kurmak, aktif yaşlanmayı teşvik etmek ve yaşlıların mümkün olabildiğince bağımsız kalmalarına yardımcı olmak, yaşlıların ihtiyaçları ve yaşlanma süreçleri hakkında gönüllü farkındalığı artırmak ve çocuklar için öğrenme olanakları yaratmak yer almaktadır (Kuehne, 1988; Martins vd., 2019; Osborne ve Bullock, 2000). Kuşaklararası etkileşimi sağlayan en eski uygulama 1965 yılında başlatılan ve Amerika Birleşik Devletleri’nde uygulanan Foster Grandparent Programı’dır (Jarrott, 2011). O tarihten günümüze yaşlılar ve çocuklar arasında kuşaklararası etkileşim programları aracılığıyla önemli yaşantı ve paylaşım fırsatları oluşturulmuş ve kuşaklararası etkileşim konusunda yapılan çalışmalar belirgin bir artış göstermiştir (Marx vd., 2004; McAlister vd., 2019). Bu çalışmalardan kuşaklararası etkileşim uygulamalarının katılımcılar açısından etkililiğini değerlendirenlerin büyük bir bölümü, uygulamaların olumlu sonuçlarına işaret etmektedir. Örneğin; Greger (1992) çalışmasında çocuklarla birlikte zaman geçiren yaşlıların sosyal etkinliklere katılma oranının arttığını belirtmiştir. Ward ve diğerleri (1996), çocuk ve yaşlıların birlikte şarkı söylemelerinin, yaşlıların ruhsal sağlığına olumlu etki ettiğini saptamıştır. Low ve diğerleri (2015) 12 haftalık bir kuşaklararası etkileşim programı olan Grandfriends aracılığıyla okul öncesi eğitim alan çocuklarla etkileşime giren huzurevi sakinlerinin, günlük olağan etkinliklere kıyasla daha fazla katılım gösterdiklerini ve eğlendiklerini ortaya çıkarmıştır. Teater (2016) kuşaklararası etkileşim programına katılan yaşlıların algılanan sağlık durumlarını ve iyi oluşlarını incelediği çalışmasında, yaşlıların kuşaklararası etkileşim programına katılımları ile özgüvenlerinin ve sosyal becerilerinin geliştiği, duygusal ve genel sağlık durumlarına ve iyi oluşlarına katkıda bulunduğu, toplumdaki diğer bireyler hakkında bilgi edindikleri ve kendilerini toplumla bağlantılı hissettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Kuşaklararası etkileşim uygulamaları yaşlı bireyler üzerinde olduğu kadar çocuklar üzerinde de olumlu etkilere sahiptir. Femia ve diğerleri (2008) kuşaklararası programların çocukların sosyal-duygusal gelişimleri, davranışları, okul performansları ve yaşlılara yönelik tutum ve davranışları üzerindeki potansiyel etkisini incelemişlerdir. Araştırmacılar tek kuşağı içeren program ile eğitim alan akranlarına kıyasla, kuşaklararası program kapsamında eğitim alan 6-8 yaş aralığındaki çocukların sosyal kabul, yaşlılara yönelik empati ve olumlu tutum düzeylerinin daha yüksek olduğunu, yaşlılara yardım etme konusunda daha fazla isteklilik gösterdiklerini ve davranışlarını daha iyi düzenleyebildiklerini bulmuşlardır. Hannon ve Gueldner (2008) ise dokuz saatlik nitelikli kuşaklararası etkileşim programına katılan çocukların programa katılmayan çocuklara kıyasla yaşlılara karşı daha olumlu tutumlara sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Benzer şekilde Heyman ve diğerleri (2011) statik grup karşılaştırmalı

desende tasarladıkları araştırmalarında kuşaklararası programa kapsamında eğitim alan okul öncesi dönem çocuklarının bu kapsamda eğitim almayan çocuklara göre yaşlılara yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmış ve iki grubun tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit etmişlerdir.

Küçük çocukları ve yaşlı kuşağı bir araya getiren kuşaklararası etkileşim çalışmaları yarım asırdan fazla bir süredir yürütülmesine rağmen (Jarrott, 2011) Türkiye’de bu tür çalışmalar görece daha yakın tarihli ve sınırlıdır. Yapılan çalışmaların bir bölümünü kuramsal çalışmalar oluşturmaktadır (Yıldırım, 2015; Yıldırım ve Keser, 2015). Bu çalışmalarda okul temelli kuşaklararası etkileşim modelleri (Yıldırım, 2015) ve obezitenin önlenmesinde dünyada uygulanan bazı kuşaklararası etkileşim uygulamaları (Yıldırım ve Keser, 2015) kuramsal olarak tanıtılmış, bu uygulamaların hayata geçirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Uygulamaya dayalı çalışmalarda ise kuşaklararası etkileşimin yaşlı kuşak (Polat vd., 2019) ya da genç kuşak (Çınar, 2019) üzerindeki tek yönlü çıktıları ele alınmıştır. Polat ve diğerlerinin (2019) gerçekleştirdiği çalışmada okul öncesi dönem çocukları ile bu çocukların büyük ebeveynleri Kuşaklararası Etkileşim İçin Sanat Programı bağlamında bir araya getirilmiş ve programın yaşlılarda yaşam anlamı ve benlik saygısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada uygulanan kuşaklararası etkileşim programının yaşlılarda yaşam anlamı ve benlik saygısı üzerinde olumlu ve anlamlı etki yarattığı belirlenmiştir. Çınar (2019) ise bir grup ortaokul öğrencisinin huzurevi ziyaretleri aracılığıyla yaşlılarla etkileşime girmelerini sağlamış ve bu etkileşimin öğrenciler üzerindeki yansımalarını incelemiştir. Çalışma kapsamında huzurevi ziyaretlerinin öğrencilerin sosyal becerilerinde olumlu yönde değişim yarattığı, güven duygularını artırdığı, empati, sorumluluk, iletişim, kendini ifade edebilme, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Her ne kadar uluslararası kuşaklararası etkileşim alanyazını oldukça geniş olsa da yapılan çalışmalarda kuşaklararası etkileşimin tek yönlü olarak yalnızca bir kuşaktan katılımcılar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi, diğer paydaşlara yeterince önem verilmemesi kuşaklararası etkileşim çalışmalarının yaygın sınırlılıkları arasında değerlendirilmiştir (Jarrott, 2011; Lee vd., 2020). Kuşaklararası etkileşim çalışmalarının genel olarak bir kuşağın değerlendirilmesine dayalı olarak gerçekleştirildiğini söyleyen Jarrott (2011) kuşaklararası program uygulamalarından tek grubun fayda sağlamasının etkili olmadığını belirterek araştırmacıların daha kapsamlı değerlendirme yapmaları gerektiğine vurgu yapmıştır. Benzer şekilde alanyazındaki çalışmaların çoğunun kuşaklararası etkileşimin sadece çocuk üzerindeki etkilerini değerlendirmesini eleştiren Lee ve diğerleri (2020) bu durumun kuşaklararası etkileşimin doğasına aykırı olduğunu ve yaşlı katılımcıları genç katılımcılara fayda sağlayan mekanizmalar olarak ele almanın, kuşaklararası etkileşim ile yaşlıların yaşam boyu gelişimini destekleme fırsatının göz ardı edilmesine yol açtığının altını çizmiştir. Dahası hem Jarrott (2011) hem de Lee ve diğerleri (2020) kuşaklararası etkileşim uygulamalarını konu alan araştırmalarda uygulamaların yaşlı ve genç kuşak için sağladığı çift yönlü faydaların incelenmesinin gerekliliğine ek olarak uygulamaların başarısı ve devamlılığı için diğer paydaşların deneyimlerinin de temsil edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Özetle (1) kuşaklararası etkileşim uygulamalarının etkileşim içerisinde bulunan farklı kuşaklara olumlu katkılar sağlama ve toplumun iyi oluşunu artırma açısından oldukça önemli olduğu, (2) ancak konuya ilişkin ülkemizde sınırlı sayıda çalışma yapıldığı, (3) uluslararası alanyazının kuşaklararası etkileşim uygulamalarının değerlendirilmesinde farklı kuşakları ve tüm paydaşları içeren çalışmalara duyulan gereksinimi işaret ettiği görülmektedir. Bu noktadan hareketle bu araştırma ile okul öncesi eğitime devam eden bir grup çocuk ile huzurevinde kalmakta olan yaşlılar, kuşaklararası etkileşim sağlayıcı çeşitli etkinliklerde bir araya getirilmiş ve bu iki grup arasındaki etkileşimin veli, öğretmen, yaşlı ve çocuk bakış açıları ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Velilerin ve öğretmenlerin etkileşim uygulamalarına ilişkin genel görüşleri nelerdir?
2. Kuşaklararası etkileşimin çocuklar üzerindeki yansımalarına yönelik velilerin, öğretmenlerin ve çocukların görüşleri nelerdir?
3. Kuşaklararası etkileşimin yaşlılar üzerindeki yansımalarına yönelik velilerin, öğretmenlerin ve yaşlıların görüşleri nelerdir?
4. Velilerin, öğretmenlerin ve yaşlıların kuşaklararası etkileşim uygulamalarına yönelik önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Okul öncesi eğitime devam eden bir grup çocuk ile huzurevinde kalmakta olan yaşlıların kuşaklararası etkileşim sağlayıcı çeşitli etkinliklerde bir araya getirildiği ve söz konusu iki grup arasındaki etkileşimin velilerin, öğretmenlerin, yaşlıların ve çocukların bakış açıları ile incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma kavramının altında birçok kavram bulunmaktadır (Bogdan ve Biklen, 2007). Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Temel nitel çalışmalar, birçok disiplin alanında, özellikle de eğitimde en yaygın kullanılan araştırma biçimlerindendir. Temel nitel araştırmalarda araştırmacılar; katılımcıların deneyimlerine ilişkin yorumları ve deneyimlerine yükledikleri anlamlar ile ilgilenirler (Merriam, 2009). Bu çalışmada tüm katılımcıların araştırma sürecindeki kuşaklararası etkileşime ilişkin yorumları ve anlamlandırmaları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma Türkiye’de İç Anadolu Bölgesi’nde bulunan bir il merkezinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, bu ilden iki farklı okul öncesi eğitim kurumunda eğitim alan 4 erkek ve 6 kız olmak üzere toplam 10 çocuk, bu çocukların ebeveyni olan 11 veli (9 anne, 2 baba), 3 okul öncesi öğretmeni ve bir huzurevinde kalan 5 erkek, 3 kadın olmak üzere toplam 8 yaşlı birey katılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme

yönteminde temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilmekte ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırma kapsamında:

- Çocukların beş yaş grubunda eğitim alıyor ve çalışmaya katılmayı istiyor olması,
- Araştırmaya katılacak çocukların velilerinin araştırmaya katılım konusunda gönüllü olması,
- Öğretmenlerin araştırma süreçleri konusunda deneyimli ve çalışmaya katılmak için gönüllü olması,
- Huzurevinde kalan yaşlıların araştırmaya katılmak için gönüllü olmaları ve akıl ve ruh sağlıklarının yerinde olması

ölçütleri dikkate alınarak katılımcılar belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcı okulların 5 yaş gruplarında eğitim veren, araştırma süreçleri konusunda deneyimli öğretmenlere çalışma duyurulmuş ve gönüllü öğretmenlerin çalışmada yer alması sağlanmıştır. Ardından söz konusu öğretmenler çalışma hakkında çocukları ve velileri bilgilendirmiş ve çalışmaya katılmayı isteyen çocuklar ve veliler belirlenmiştir. Huzurevinde kalan katılımcıların belirlenmesinde ise öncelikle huzurevi yönetimi ile iletişime geçilmiştir. Huzurevi yönetimi ölçüt olarak belirlenen sağlık durumunu karşılayan yaşlılara çalışma ve araştırma ekibinin huzurevine yapacağı ziyaret konusunda ön bilgilendirme yapmıştır. Ardından araştırmacılar huzurevini ziyaret ederek yaşlıları araştırma süreci hakkında detaylı olarak bilgilendirmiş ve gönüllü katılımcılar bu ziyaret sonrasında belirlenmiştir.

Etik İlkeler

Araştırma öncesinde gerekli etik kurul izni, İl Milli Eğitim Müdürlüğü izni ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü izni, huzurevi müdürlüğü izni alınmıştır. Yetişkin katılımcılar çalışmanın amacı, uygulama ve veri toplama süreci, katılımcı olarak hakları konusunda bilgilendirilmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını bildiren bir formu imzalayarak çalışmada yer almışlardır. Çocuk katılımcılara süreç hakkında bilgilendirme yapılmış ve çalışmada yer almak isteyen çocuklar velilerinden gerekli izinler alınarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Süreç içerisinde kendini iyi hissetmeyen yaşlıların katılımı noktasında ısrar edilmemiş, çalışmada katılımcı olarak yer almak istemeyen fakat etkinliklere katılmak ya da etkinlikleri izlemek isteyen huzurevi sakinlerinin ise süreçte yer almasına fırsat tanınmıştır. Benzer şekilde çocuklara da etkinliklere katılım noktasında ısrar edilmemiş, her şey gönüllük esasına dayandırılmıştır. Katılımcıların gizliliğinin sağlanması amacıyla bu çalışmada katılımcılara kod isimler verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler; yarı yapılandırılmış görüşmeler ve çocukların yaptıkları resimler yoluyla elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından çocuk, öğretmen veli ve yaşlılar için dört

farklı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve bu formlar için üç farklı alan uzmanından görüş alınmıştır. Alınan uzman görüşleri doğrultusunda görüşme formlarına son şekilleri verilmiştir.

Çocuklarla uygulama öncesi ve uygulama sonrası olmak üzere yaptıkları resimler üzerinden iki farklı görüşme gerçekleştirilmiş ve her iki görüşmede de aynı görüşme formu kullanılmıştır. Bunun yanı sıra gerçekleştirilen kuşaklararası etkileşim çalışmasının yansımalarını keşfetmek amacıyla öğretmenler veliler ve yaşlılar ile uygulama sonrasında yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma süreci başlamadan önce araştırmacılar tarafından araştırma süresince gerçekleştirilecek etkinlikler, çalışmaya katılan okul öncesi eğitim öğretmenlerinin iş birliği ile planlanmıştır. Her uygulama günü sonunda araştırmacılar ve öğretmenler bir araya gelerek günü değerlendirmiş ve bir sonraki günün etkinliğini gözden geçirmiştir. Uygulama sürecinde ortaya çıkan gereksinimler doğrultusunda ise gerekli düzenlemeler yapılarak etkinlikler uygulanmıştır.

Araştırma sürecinin başında çocuklardan yaşlıları anlatan bir resim yapmaları istenmiştir. Yaptıkları resimler aracılığı ile çocuklarla yaşlılara yönelik algılarını betimleyebilmek üzere ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra çocuklar ve yaşlılar iki hafta süresince huzurevi, okul öncesi eğitim kurumu, park, piknik alanı gibi birbirinden farklı ortamlarda bir araya getirilmiş ve hazırlanan etkinlikler yolu ile etkileşime girmeleri sağlanmıştır. Araştırma sürecinde gerçekleştirilen etkinlikler şunlardır: Program Öncesi Çocukların Tanışması, Araştırma Şarkısı, Oyunağım Huzurevinde, Örüntü Oyunu, Paraşüt Oyunu, Çiçek Dikiyoruz, Minik Tohum, Biz De Çocuktuk, Müzik ve Dans Zamanı, Çiçeğimiz Kimin Odasında, Park Gezisi – Piknik, Puan Toplama Oyunu, Grup Oyunları, Resim Çizme Tahtası, Puzzle Yapma, Tuz Seramiğinden Oyun Hamuru Yapma, Boyama, Topla Hedefe Vurma, Üniversiteyi Geziyoruz ve Vedalaşma.

Uygulama sürecinin tamamlanmasının ardından çocuklardan bir kez daha yaşlıları anlatan bir resim yapmaları istenmiş ve yaşlılara yönelik değişen algılarıyla ilgili son görüşmeler yapılmıştır. Yaşlılar veliler ve öğretmenlerle ise, araştırma sürecinin sonunda kuşaklararası etkileşim uygulamalarına yönelik düşüncelerini almak üzere yapılan görüşmeler, onlar için uygun olan yer ve zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında toplamda 10 çocuk ve velileri, 3 öğretmen ve 8 yaşlı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 10 çocuktan 8 çocuğun annesi, 1 çocuğun babası, 1 çocuğun ise eşzamanlı olarak hem annesi hem de babası ile görüşülmüştür. Görüşmeler gerçekleştirilirken her bir katılımcı grubu ile araştırmacılar eşleştirilmiştir. Örneğin velilerle yapılan görüşmeleri bir araştırmacı gerçekleştirirken, öğretmenle yapılan görüşmeleri başka bir araştırmacı gerçekleştirmiştir. Böylece katılımcı grupları içerisinde görüşmelerde tutarlık ve daha fazla hakimiyet sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Yapılan kuşaklararası etkileşim çalışmasının çocuklar, öğretmenler veliler ve yaşlılar üzerindeki yansımalarının keşfedilmesi amacıyla tümevarımsal analiz gerçekleştirilmiştir. Açık uçlu bir süreç olan tümevarımsal analizde; anlam ve etkilere, katılımcıların süreçte nasıl katıldığına, sürecin doğal yönelimine odaklanılan bir yaklaşım söz konusudur (Maxwell, 2013). Parçadan bütüne giderek anlamlara ulaşmaya çalışan bir yaklaşımın benimsendiği tümevarımsal analizde veriler bir bütün olarak değerlendirilir (Tracy, 2013) ve verilerin içindeki baskın ve belirgin örüntüler yapılandırılmış yöntemlerin gerektirdiği kısıtlamalar olmadan açığa çıkarılır. Araştırmacının verilerle etkileşimi sonucu elde edilen örüntüler -temalar- araştırmanın bulgularını oluşturur (Merriam, 2009; Patton, 2014).

Analizin ilk basamağı olarak verilerin toplanmasının ardından alınan ses kayıtları dijital ortamda metne dönüştürülmüştür. Metne dökülen veriler çocuk, öğretmen veli ve yaşlı olarak ayrı gruplara ayrılmış ve analize hazır hale getirilmiştir. Araştırmacılar tarafından veriler birkaç kez okunmuş ve son okumada kodlamalar yapılmıştır. Kodlama işleminin bitmesinin ardından kodlar bütün olarak değerlendirilmiş, benzerlik ve farklılıklardan yola çıkarak temalar ortaya konmuştur. Temalar araştırmacılar tarafından birkaç kez incelenmiş ve analize son hali verilmiştir.

Nitel araştırmalarda inandırıcılığın sağlanması ve sonuçların aktarılabilirliği araştırmanın güvenilirliği destekleyen uygulamalardır. Bu araştırmada inandırıcılığın sağlanmasına ilişkin yapılan ilk uygulama görüşme sorularına ilişkin uzman görüşünün alınmasıdır. Alınan öneriler doğrultusunda görüşme formlarına son şekilleri verilmiştir. İnandırıcılığı destekleyen bir başka uygulama olan kodlar üzerinde araştırmacı ve bir başka araştırmacının uzlaşısı sağlamasıdır (Bogdan ve Biklen, 2007). Bu nedenle farklı araştırmacılar tarafından birbirinden bağımsız kodlamalar yapılmıştır. Daha sonra araştırmacı ve kodlama yapan diğer araştırmacılar bir araya gelerek benzerlikler ve farklılıklar değerlendirilmiş, ardından fikir birliğine varılmıştır.

Bu araştırmada inandırıcılığı destekleyen bir diğer uygulama ise çeşitleme yapılmasıdır. Çalışma kapsamında çocuklar veliler, öğretmenler ve yaşlılardan veriler toplanarak farklı kişilerden veriler elde edilerek çeşitleme yapılmıştır. Ayrıca süreçte çocukların resim yapması ile de çocuklardan daha sağlıklı veri elde edilmesi ve veri çeşitlemesi sağlanmıştır. Bulguların sunumunda doğrudan alıntılara yer verilerek inandırıcılık desteklenmeye çalışılmıştır. Aktarılabilirliğin sağlanması amacıyla etik ilkeler veri toplama ve analiz süreci detaylı bir şekilde betimlenerek sunulmuştur.

Bulgular

Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular; görüşme soruları ve görüşme yapılan gruplara göre dört başlık altında sunulmuştur. Bunlar: (1) Kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin genel görüşler, (2) Kuşaklararası

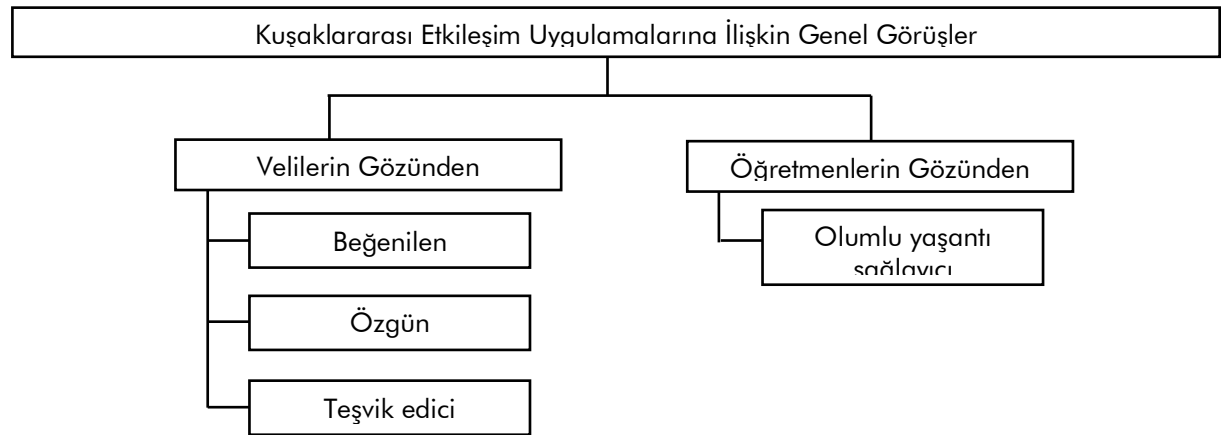
etkileşimin çocuklar üzerindeki yansımaları, (3) Kuşaklararası etkileşimin yaşlılar üzerindeki yansımaları ve (4) Kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin önerilerdir.

Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarına İlişkin Genel Görüşler

Yapılan görüşmeler doğrultusunda velilerin ve öğretmenlerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin görüşleri sürecin beğenildiğine, özgün ve teşvik edici bulunduğu ve olumlu yaşantı sağladığına işaret etmektedir. Yapılan analizler sonucunda kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin velilerin ve öğretmenlerin genel görüşlerine yönelik temalar Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1.

Velilerin ve Öğretmenlerin Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarına İlişkin Genel Görüşleri

Velilerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin genel görüşleri

Veliler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda velilerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin genel görüşleri üç tema altında toplanmıştır. Veli görüşmelerine dayalı olarak kuşaklararası etkileşim uygulamaları (i) beğenilen, (ii) özgün ve (iii) teşvik edici uygulamalar olarak değerlendirilmiştir.

Veli görüşmeleri, kuşaklararası etkileşim uygulamalarının velilerin gözünde olumlu bir imaja sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Velilerin tamamı görüşmelerde kuşaklararası etkileşim uygulamalarını beğendiklerini bildirmişlerdir. Katılımcı çocuklardan Mert’in annesi süreci başından sonuna kadar beğendiğini; “Ben aslında ilk bilgilendirmeyi okuduğumdan beri, çok hoşuma gitti ve olumlu düşündüm. Açıkçası daha sonrasında da Mert’in tepkilerini görünce de olumlu etkileri olduğunu düşündüm.” şeklinde belirtmiştir. Benzer şekilde Cem’in annesi de çalışmaya karşı başlangıçta oluşan beğenisinin süreçte de devam ettiğini; “O kadar çok hoşumuza gitti ki, o kadar yani... Yani iyi olacağını düşündüm. Olumsuz hiçbir yerini düşünmedim. Öyle olumsuz hiçbir tepki de görmedim yani..” şeklinde ifade etmiştir.

Veliler görüşmelerde; kuşaklararası etkileşim uygulamalarına karşı beğenilerini yapılan çalışmanın tekrarlanması durumunda çocuklarının çalışmada yeniden yer alması konusunda istekli olduklarını ifade ederek tekrar vurgulamışlardır. Bu konudaki görüşlerini Gözde'nin annesi; "Çalışmayı çok beğendik. Tekrar olursa yine seve seve gönderirim ben, katılmasını isterim." şeklinde, Öznuur'un annesi ise; "Beni daha da ekstra mutlu etti yani. Ben çok sevindim. Çok teşekkür ederim. Hani bunun devamı da olursa ben her zaman hazırım... Ben kızımın mutlaka katılmasını isterim." diyerek ifade etmiştir. Buse'nin annesi; "Ben her gün göndermeye razıyım." sözleri ile düşüncelerini ifade ederken; Sinem'in babası ise; "Güzel bir çalışma... Devamı olsun isterim." sözleri ile düşüncelerini belirtmiştir.

Veli görüşmelerine dayalı olarak kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin ortaya çıkan bir diğer görüş gerçekleştirilen uygulamanın özgün olduğu yönündedir. Velilerin yarısı uygulamanın özgün yönüne vurgu yapmışlardır. Nur'un annesi; "Bu bir ilk. Veli olarak değerlendirmeyin de bence bunu" sözleri ile özgün değeri vurgularken, Mert'in annesi; "Çalışmanın devamı olur belki... Bu çalışma da tabi ki bu konudaki belki bir ilk." sözleri ile uygulamanın özgün yönünü vurgulamışlardır. Benzer şekilde Ferhat'ın babası; "Çalışma çok özgün." sözleri ile, Burak'ın annesi ise; "Bence (çalışma) çok özel, çok güzel bir şey." sözleri ile düşüncelerini ifade etmiştir.

Araştırmaya ilişkin genel olarak ortaya çıkan bir diğer görüş kuşaklararası etkileşim uygulamalarının teşvik edici olduğudur. Velilerden 4'ü, ne kadar isteseler de daha önce huzurevlerini ziyaret etmediklerini, sürecin kendileri için huzurevi ziyareti planlama konusunda teşvik edici olduğunu ifade etmişlerdir. Velilerden Mert'in annesi; "Kendi kendime düşünüyorum hani sizin; tekrar devam etmeyecekse acaba hani biz, ailece ziyaretlere gitsek mi diye..." sözleri ile, Gözde'nin annesi ise; "Sonra da tekrar görüşmemiz olabilir, yaşlıları biz de ziyarete gidebiliriz beraber. Gidip onları ziyaret edebiliriz..." sözleri ile bu yöndeki görüşlerini dile getirmiştir.

Özetle velilerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin görüşleri bütüncül olarak ele alındığında tümünün olumlu görüşe sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Öğretmenlerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin genel görüşleri

Öğretmenler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda öğretmenlerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin genel görüşleri olumlu yaşantı sağlayıcı teması altında toplanmıştır.

Öğretmenler uygulamanın keyifli vakit geçirme ve farkındalık oluşturma bağlamında yaşlılara ve çocuklara olumlu yaşantı sunduğunu dile getirmişlerdir. Mehtap öğretmen bu konudaki görüşlerini; "Çalışma kendi adıma ve çocuklarımızın adına hayatımıza ayrı bir renk kattı. Hem yaşlıların hem bizim ve çocuklarımızın hayatında kocaman olumlu bir dokunuş oldu. Farkındalık yaratmak adına büyük bir adım olduğunu düşünüyorum." sözleri ile ifade etmiştir. Sevgi öğretmen ise; "Bu çalışmanın çocuklar, yaşlılar ve kendi adıma çok etkili ve olumlu olduğunu düşünüyorum. Bu çalışma sürecinin çocuklar ve

yaşlıların birbirlerini tanıma ve iyi bir etkileşim kurmalarında çok büyük olanak sağladığını düşünüyorum. Çocuklar olumlu yönde etkilendi, birlikte çok güzel bir uyum sağlandı.” sözleri ile düşüncelerini ifade etmiştir. Elde edilen bu bulgulara dayanılarak öğretmenlerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarının Çocuklar Üzerindeki Yansımaları

Kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin bulgular velilerin, öğretmenlerin ve çocukların kendi görüşleri doğrultusunda elde edilmiştir. Bulgular, kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar açısından mutluluk verici, farkındalık ve etkileşim artırıcı, empati geliştirici, heyecan verici, olumlu davranış kazandırıcı, eğitici, yaşlıyı benimsetici ve sorumluluk hissettirici olduğunu göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin elde edilen temalar Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2.

Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarının Çocuklar Üzerindeki Yansımaları

Velilerin gözünden kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar üzerindeki yansımaları

Veliler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar üzerindeki yansımaları beş tema altında toplanmıştır. Veliler uygulamaları çocuklar açısından; (i) mutluluk verici, (ii) olumlu davranış kazandırıcı, (iii) etkileşim artırıcı (iv) heyecan verici ve (v) farkındalık artırıcı olarak değerlendirilmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde velilerden 7'si uygulamaların çocuklar açısından mutluluk verici olduğunu doğrudan ve açık bir şekilde ifade etmiştir. Söz konusu veliler, görüşlerini büyük ölçüde çocuklarından edindikleri izlenimlere ve çocukların paylaşımlarına dayandırmışlardır. Mert'in annesi sürecin çocuklar açısından mutluluk verici olduğuna ilişkin görüşünü doğrudan Mert'in etkinlikler sonrası söyledikleri ile ilgili somut örnekler vererek; *"Mert'in tepkilerini görünce olumlu etkileri olduğunu düşündüm. Çünkü işte, kreş çıkışı çok böyle hevesle ve mutlu bir şekilde anlattı. Huzurevini ziyaretlerini; dedelerle tanıştığını, onlarla yaptıkları etkinlikleri veya oyunları. O mutlu bir şekilde anlatınca, olumlu olarak yansıdığını düşündüm. Yani somut olarak görebildiğimi düşünüyorum açıkçası."* sözleri ile desteklemiştir. Öznur'un annesi ise kızının huzurevi ziyaretleri öncesindeki paylaşımlarına dayanarak uygulamaların çocuklar açısından mutluluk verici olduğunu; *"Öznur çok mutlu, keyif almış. Son dönemde severek gitmek istiyor. Hani hiç aaaa, gitmeyeyim falan değil. Anne ne zaman? Saat kaç oldu? Gidecek miyim? Hadi..."* şeklinde ifade etmiştir.

Veli görüşlerine dayalı olarak ortaya çıkan bir diğer bulgu ise uygulamaların çocuklar açısından olumlu davranış kazandırıcı olmasıdır. Çalışma çok uzun bir sürece yayılmamasına rağmen velilerin 6'sı uygulama sürecinde çocukların olumlu davranışlar edindiklerini belirtmişlerdir. Velilerden Nur'un annesi bu görüşünü gözlemleri doğrultusunda; *"Benim kızım, biraz daha büyüklere nasıl davranılacağını gerçekten bilmiyordu. Birsen Öğretmen ve sizlerin sayesinde biraz daha sanki şu iki haftalık süreçte tetiklendi. Dedesine dedeciğim diyor, anneannesine anneanneciğim diye sesleniyor. Önceden böyle seslenmezdi."* şeklinde ifade etmiştir. Gözde'nin annesi ise uygulama sonrasında kızının olumlu davranışlarını Gözde ve ablası arasındaki yaşantılardan örnekler vererek aktarmıştır. Gözde'nin annesi bu konuda görüşlerini; *"Yani kardeşinin falan bizle falan mesela farklı münakaşası falan olsa (Gözde) anneme öyle davranma diyor. Saygılı olmalısın diyor, ablasına bile saygılı olmalısın diyor."* sözleri ile ifade etmiştir. Buse'nin annesi ise Buse'nin uygulama süreci sonrasında davranışlarındaki olumlu değişimi hem aile içinde Buse'nin anneannesine ile etkileşiminde, hem de dış ortamlarda görebildiğini; *"Şimdiye kadar benim çantamı hiç elimden alıp taşımadı. Ama anneannesine benim çantamı hep Buse taşıdı, sen yorulma dedi, diyor. Anneannesine yardımcı olmaya çalışmış. Valla ben o kadar çok memnun kaldım ki, kızımın her şeyi değişti yani. Oturuşu, kalkışı, karşısındaki insana bakışı. Normalde hep böyle bizim orda bir tane kilolu bir bayan var, 'Aa anne şişkoya bak.' derdi. Şimdi o hiç yok yani. 'Aa anne bak teyze gidiyor.' Ya da işte 'O gidiyor.' falan diyor. 'Anne böyle söylemeyelim olur mu?' diyor."* sözleri ile verdiği iki farklı örnekle açıklamıştır.

Uygulama sürecinde temel hedefin kuşaklararası etkileşimin sağlayıcı bir ortam oluşturulması olarak belirlendiği bu çalışmanın hedefine ulaştığını doğrular şekilde gerçekleştirilen uygulamalar velilerin görüşleriyle çocuklar açısından etkileşim artırıcı olarak değerlendirilmiştir. Velilerin yarısı uygulama sürecinde yaşanan etkileşimin çocuklar için hem eğlendirici hem de eğitici olduğunu vurgularken, bu etkileşimin sadece huzurevindeki yaşlılar ve çocuklar arasında sınırlı kalmadığını da belirtmişlerdir. Yapılan uygulamalar sayesinde çocuklar ve huzurevindeki yaşlılar arasındaki etkileşimin yanı sıra, çocuklar ve huzurevi dışında karşılaştıkları yaşlılar arasındaki etkileşimin ve aile içi etkileşimin de olumlu yönde arttığı söylenebilir. Nur'un annesi sürecin etkileşim artırıcı özelliğini; *"Bence benim kızıma yararlı olduğunu düşünüyorum. İlk başta nasıl bir yarar dersiniz, yaşlılarla ve insanlarla daha fazla diyalogunun, iyi yönde arttığını düşünüyorum."* sözleriyle ifade ederken Cem'in annesi; *"Kendi oğlumun hakkında olumlu sonuçlar gördüm. ...benim oğlum, çok çekingen böyle, belki hissetmişsinizdir. Öyle herkesle pek kaynaşmaz, şey yapamaz. Ama gördüğüm kadarıyla, yaşlılarla dedeleriyle, nineleriyle çok kaynaşmış onlarla, etkinliklerle... Oyunlarda, resimlerde, güzel kaynaştığını görüyorum... Çok olumlu etkiler de görüyoruz. Gelince anlatıyor. Anne böyle yaptık, böyle yaptık. Hani arkadaşlarıyla... Yaşlılar, ninelerimiz var, dedelerimiz var, diye anlatıyor. Mesela boyama yaptılar. Boyamaları anlatıyor. Oyunlar oynuyorlar. Onlarla çiçek dikmişler. Çiçeklerimiz büyüdü, büyüdü açacak diye şey yapıyorlar."* sözleri ile ifade etmiştir. Sinem'in babası ise kızının araştırma sonrasında huzurevindeki yaşlılarla ya da aile içinde etkileşiminden farklı olarak diğer ortamlarda karşılaştığı yaşlılarla etkileşiminin arttığını; *"Orta yaşlarda bir kahveci amcamız var, mesela çay getirdiği çay götürdüğü zaman boşları Sinem götürüyordu. Ona yardım etmek amacıyla. Araştırmadan sonra bunlar daha çok gelişti, daha çok, sık sık yapmaya başladı."* şeklinde belirtmiştir.

Kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar açısından heyecan verici bir süreç olması velilerin altını çizdiği bir diğer nokta olmuştur. Velilerin 4'ü uygulama günlerinde çocukların heves ve heyecanla etkinlikler için hazırlandıklarını, geç kalmamak için gayret gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ferhat'ın babası araştırmanın çocuğunda yarattığı heyecanı; *"Çocuklarımız bu araştırmaya katıldığı günden beri biraz daha heyecanlı, biraz daha farklı şeyler... Gelip evde anlatıyorlar."* sözleri ile ifade etmiştir.

Uygulamaların çocuklar açısından bir diğer önemli özelliği ise çocukların yaşlılara ilişkin farkındalıklarına yaptığı katkı olmuştur. Velilerin 4'ü farklı açılardan yaklaşarak süreci çocuklar açısından farkındalık artırıcı olarak değerlendirmişlerdir. Çocuklardan bazılarının yaşlıların sağlık durumlarına ilişkin farkındalıkları artarken; bazılarının da yaşlı imajına ilişkin farkındalıkları artmıştır. Yaşlıların sağlık durumlarına ilişkin farkındalıkları artan çocuklardan Nur'un annesi bu durumu kızı ile arasında geçen diyaloglardan örnekler vererek; *"Mesela benim annem (Nur'un anneannesi) çalışıyor. Anne, onlar yaşlı. Anneannem işten geliyor, yemek yapar mısın anne? Yorgun o, işten geliyor" diyor. Farklı düşünmeye başladı. Bunları asla, hiçbir zaman, duymadım ben Nur'dan."* şeklinde ifade etmiştir. Öznur'un annesi ise kızındaki yaşlı imajına ilişkin farkındalığın değiştiğini ve arttığını doğrudan Öznur'un sözleri ile örnek vererek; *"Genel anlamda gözlemlediğimde benim kızım, eee açıkça biraz, yaşlılara karşı, biraz korkuyordu. Anne, onlarla oyun oynanır mı? Falan, işte oynayamazlar falan. Şimdi,*

mesela bu süreçte soruyorum. 1-2 günde aksaklık yapmamıza rağmen eee soruyorum, hani ee nasıl geçti? Ne yapıyorsun? Annecim yaşlılarla neler yaptın? Falan diye, işte anne çok eğlencelilermiş. Benim kadar hızlı koşamıyorlar ama diyor, çok eğlenceliler. Bize hikayeler okuyorlar, güzel oyunlar oynayabiliyorlarmış anne. Hani çocuk açısından ee bir bakış açısı değişti.” şeklinde yansıtmıştır.

Genel olarak veli görüşlerine dayalı olarak kuşaklararası etkileşim uygulamaları çocuklar açısından beş farklı tema altında değerlendirilmiştir. Bu temalar her ne kadar farklı yönlerden birbirlerinden ayrışsalar da hepsinin ortak noktası olumlu olmalarıdır. Bu noktada veri görüşlerinden ve onları bu görüşlere götüren gözlemlerinden hareketle uygulamaların çocuklar açısından olumlu sonuçlar doğurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Öğretmenlerin gözünden kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar üzerindeki yansımaları

Öğretmenler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda araştırmanın kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar üzerindeki yansımaları altı tema altında toplanmıştır. Öğretmenler uygulamaları çocuklar açısından; (i) mutluluk verici, (ii) farkındalık artırıcı, (iii) eğitici, (iv) yaşlıyı benimsetici, (v) sorumluluk hissettirici ve (vi) etkileşim artırıcı olarak değerlendirmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde öğretmenler uygulamaların çocuklar açısından mutluluk verici olduğunu doğrudan belirtmişlerdir. Bu konuda Birsen öğretmen; *“Bence bu süreç çocukları olumlu yönde etkiledi. Yapılan bütün etkinliklere keyif alarak katıldıklarını hem davranışları hem de söyledikleri sözler ile dile getirdiler. Evde anne babalarına da güzel izlenimlerini aktardıklarını fark ettim.”* sözleri ile, Sevgi öğretmen ise; *“Ben çocukların bu çalışma içindeki süreçte olumlu etkilendiğini düşünüyorum. Çocuklar etkinliklere çok mutlu bir şekilde katıldılar.”* sözleri ile düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Uygulamaların çocuklar açısından farkındalık artırıcı ve eğitici bir süreç olduğu öğretmenler tarafından vurgulanan bir diğer konu olmuştur. Sevgi öğretmen; *“Çocukların yaşlılara olan korku, çekinme duygu ve davranışları ortadan kalktı. Çocuklar yaşlıları benimseyerek rol model aldılar. Yaşantı ve deneyimlerini öğrendiler, yaşlanma sürecini gözleme fırsatları oldu, yaşlılarla birlikte çok eğlendiler, koşulsuz sevgiyle tanıştılar. Çocuklar yaşlıları çok sevdiler, huzurevinin nasıl bir yer olduğunu öğrendiler.”* sözleri ile sürecin çocuklar açısından farkındalığı artırıcı ve eğitici yönünü ifade etmiştir.

Öğretmenlerin görüşlerinden çocukların davranışları ve oyunlarında gözlemledikleri değişimlere yönelik ortaya çıkan bir bulgu ise uygulama sürecinde çocukların yaşlıları benimsediği yönündedir. Bu durumu Sevgi öğretmen; *“Çocukların başta çekingen davranışlar sergilerken daha sonra yaşlılara alıştığı, onları çok sevdiğini, benimsediklerini, onlara karşı sevecen, ılımlı davrandığını, onlarla bir arada olmak için çok hevesli olduklarını gözlemledim.... Oyunlarda sınıftaki arkadaşlarına huzurevinde neler yaptıklarını anlattılar. Özellikle Bocce oyununu arkadaşlarına anlattılar. Anlatırken*

“benim dedem”, “benim teyzem” gibi ifadeler kullandılar. Yaşlılarla birlikte bir takım çalışması oluşturdular.” sözleri ile ifade etmiştir.

Yapılan görüşmeler doğrultusunda öğretmenler, uygulamaların çocuklara sorumluluk hissettirdiğini ifade etmişlerdir. Mehtap öğretmen bu konuda düşüncelerini; *“Oradaki yaşlılardan kendilerini sorumlu hissedip birlikte etkinliğe katılmaya daha istekli davrandılar. Sorumluluklarının bilincinde olup yerine getirmek için çaba sarf ettiler.”* sözleri ile ifade etmiştir.

Öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak elde edilen bir diğer bulgu ise uygulamaların çocuk/çocuk ve yaşlı/çocuk etkileşimini artırıcı olarak değerlendirilmesidir. Birsen öğretmen; *“Bazı etkinliklere katılmayan yaşlıları merak edip sormaları, yaşlılarında onları merak edip sormaları ... kurdukları arkadaşlık bağı açıkça görülebiliyordu. Kurdukları oyunlarında ve oyunla ilgili konuşmalarında yaşlı kişilere yer verdiklerini gözlemledim. Nine ve dedeleri canlandırdılar...Oyunlarda kendi istekleriyle huzurevindeki kişilerle takım kurduklarını gözlemledim. Herhangi bir takımda yer almayan yaşlıları takımlarına davet ettiler. Yaşlılarla oyunlar oynarken birbirlerine hediyeler, resimler hazırladıklarını gözlemledim.”* ifadeleriyle bu durumu belirtmiştir.

Öğretmenlerin bakış açısı ile kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocukları olumlu yönde etkilediği, yaşlılara yönelik farkındalıklarını, sorumluluk duygularını ve etkileşimlerini artırdığı ve bu yolla onları eğittiği elde edilen bulgulara dayanarak söylenebilir.

Çocukların gözünden kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar üzerindeki yansımaları

Çalışma kapsamında kuşaklararası etkileşim uygulamalarını çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin çocukların görüşlerini ortaya koymak adına uygulama öncesinde ve sonrasında çocuklardan bir yaşlı çizimleri istenmiş ve yapılan resimler üzerinden çocuklar ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çocuklarla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda araştırmanın çocuklar üzerindeki yansımaları üç tema altında toplanmıştır. Çocuk görüşmelerine dayalı olarak uygulamalar çocuklar açısından (i) farkındalık artırıcı, (ii) empati geliştirici ve (iii) mutluluk verici olarak değerlendirilmiştir.

Çocuklar ile yapılan görüşmeler sonucunda uygulamaların çocuklar açısından farkındalık artırıcı olduğu ortaya konmuştur. Ön görüşmede dedesinin evini ve bahçesini çizen Duru, son görüşme sırasında çizdiği resimde yaşlıların bulunduğu huzurevini çizdiğini, huzurevinde yaşlılar olduğunu, huzurevindeki yaşlıların arkadaşlarının diğer yaşlılar olduğunu söylemiştir. Benzer şekilde ön görüşmede babaannesi ve dedesini çizen Sinem, son görüşmede; *“Burası huzurevi, merdivenleri çizdim, bunlar da tutunacak yeri. Huzurevinde yaşlılar var, televizyon bakıyorlar. Huzurevinde doktorlar, yaşlılar ve yemekçiler var.”* sözleriyle yaşlılara ve huzurevine yönelik farkındalığının geliştiğini ifade etmiştir. Nur ise ön görüşmede anneannesi ve dedesini çizdiğini ifade ederken, son

görüşmede çizdiği resmini anlatırken; *"Bu ev huzurevi, bu da merdivenleri. Bu ninemiz, dedemiz ve büyükleri yani kapıyı açan büyükleri..."* sözleriyle huzurevinde kalan yaşlıları ve orada çalışanları ifade etmiştir. Çocukların yaptıkları resimler ve sorulara verdikleri yanıtlar incelendiğinde; "yaşlılara yönelik" ve "huzurevine yönelik" farkındalık geliştirdikleri görülmektedir.

Sürecin çocuklar açısından empati geliştirici yönü çocuklar ile yapılan görüşmeler doğrultusunda elde edilen bir diğer bulgudur. Yaşlılara karşı hislerini Öznur; *"...onun duygusu niye yalnız kaldım... onu görünce çok hissediyorum... böyle onu görünce güçlerim azalıyormuş gibi..."* sözleri ile ifade ederek, yaşlı insanları yalnız gördüğü zaman üzüldüğünü yansıtmıştır.

Yapılan görüşmelerde çocuklar uygulamaların çocuklar açısından mutluluk verici olduğunu doğrudan belirtmişlerdir. Bu konuda Sinem; *"Çok eğleneliydi, bir daha yapalım."* sözleri ile, Buse; *"Aşağıda bahçede onlarla mutlu oldum."*, Cem ise; *"Kendimi duygulu hissediyorum, mutlu bir duygu."* sözleri ile uygulama sürecinin mutluluk verici olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Öznur; *"Biraz daha oyun oynamak isterdim."*, Ferhat; *"Onların genç olmasını, onların çocuklarla oyun oynamasını sevdim."*, Gözde; *"Top oynadık, çiçek dikmek çok güzeldi."* sözleriyle mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Uygulama sürecine ilişkin çocukların bakış açısında oluşan değişiklik araştırma sonunda yaptıkları resimlere net bir biçimde yansımıştır. Huzurevinde yaşlılarla olan yaşantılarını resmine yansıtan Cem'in resmi Resim 1'de görülmektedir. Resim 2'de huzurevinde çiçekleri sulayan bir teyzeyi anlatan Sinem'in resmine yer verilirken; Resim 3'te huzurevinin bahçesinde birlikte oyun oynayan yaşlılar ve çocukları çizen Nur'un resmine yer verilmiştir.

Resim 1.

Çocuklarla Etkileşim Kuran Yaşlılar

Resim 2.

Huzurevinde Çiçekleri Sulayan Bir Teyze

Resim 3.

Huzurevinin Bahçesinde Birlikte Oyun Oynayan Yaşlılar ve Çocuklar

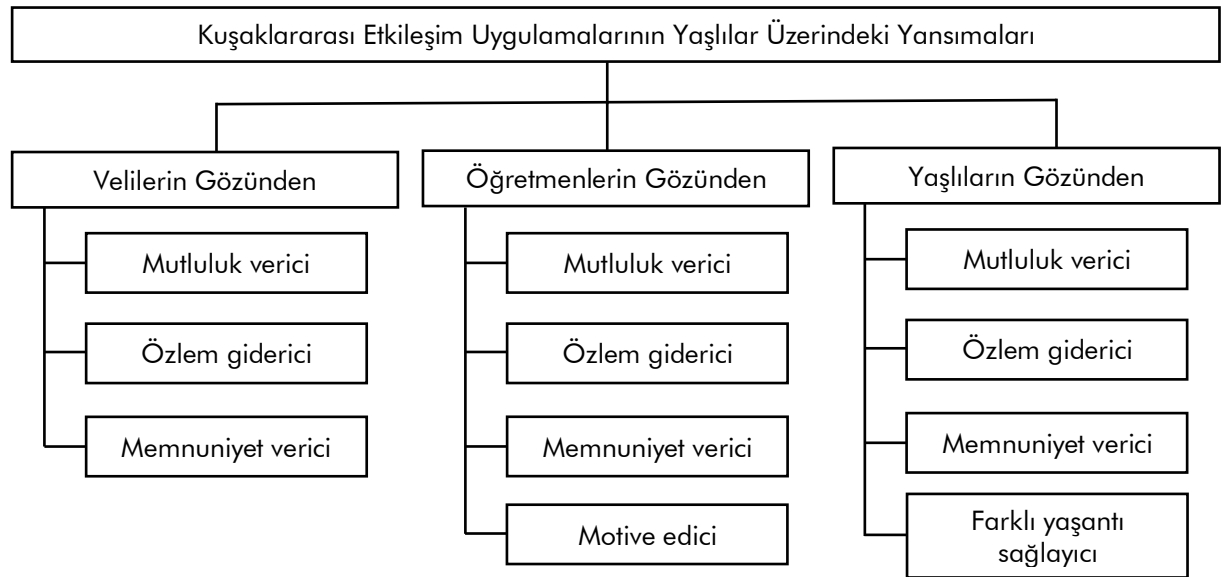
Çalışmaya katılan çocukların resimlerinde ve kendileriyle yapılan görüşmelerde mutlu bir süreç geçirdikleri, yaşlılara ve huzurevine yönelik farkındalık geliştirdikleri ve empati kurmaya başladıkları söylenebilir. Çocukların yansıttıkları bu görüşler velilerin görüşleriyle benzerlik göstermekle birlikte, yaşlıların ve çocukların bu süreçten olumlu etkilendikleri araştırmacılar tarafından da gözlenmiştir.

Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarının Yaşlılar Üzerindeki Yansımaları

Kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımalarına ilişkin bulgular velilerin, öğretmenlerin ve yaşlıların kendi görüşleri doğrultusunda elde edilmiştir. Bulgular, kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar açısından mutluluk verici, özlem giderici, memnuniyet verici, motive edici ve farklı yaşantı sağlayıcı olduğunu göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımalarına ilişkin elde edilen temalar Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3.

Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarının Yaşlılar Üzerindeki Yansımaları

Velilerin gözünden kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımaları

Veli görüşmelerinden elde edilen veriler doğrultusunda kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımaları üç tema altında toplanmıştır. Veli görüşmelerine dayalı olarak süreç yaşlılar açısından (i) mutluluk verici, (ii) özlem giderici ve (iii) memnuniyet verici olarak değerlendirilmiştir.

Velilerin 7'si uygulama sürecinin yaşlılar açısından mutluluk verici olduğunu düşünmektedir. Bu velilerden Duru'nun annesi düşüncesini gözlemleri ile destekleyerek; "(Yaşlıları) İyi etkilediğini düşünüyorum. Dün (yaşlıların) yüzleri çok gülüyordu. Dün parkta

gördüm biraz. Hatta onlar da dün, böyle torunlarımız geldi diye falan diye seviniyorlarmış.” şeklinde ifade etmiştir. Nur’un annesi ise araştırmanın yaşlılar açısından mutluluk verici olmasını çocukların onları ziyaret ediyor olması ile açıklayarak görüşlerini; “Mutlu olduklarına eminim. Tabi ki ziyaretçileri vardır ama hani, bir çocuğun gelmesi daha farklı diye düşünüyorum. Onları daha, hem bir tane değil, birkaç tane daha fazla yani. Fazla, bir kuş civıltısı gibi, güzel etkilemiştir bence. Ben onların yerinde olsaydım herhalde mutluluktan uçardım.” şeklinde dile getirmiştir.

Sürecin yaşlılar açısından özlem giderici olduğu veli görüşleri doğrultusunda elde edilen bir diğer bulgudur. Velilerin gözünden süreç, yaşlıların çocuklara, torunlarına ve farklı bireylere olan özlemini giderici bir özellik taşımaktadır. Velilerin 4’ü uygulamaların yaşlıların özlemlerini giderici bir etkisi olduğunu düşünmektedir. Mert’in annesi bu görüşünü; *“Tahminen bu sürecin yaşlıları çok olumlu etkilediğini düşünüyorum. Çünkü huzurevi zaten farklı bir ortam. Biraz insana, ya da ne diyelim hani, kendi yaşadıkları var ama dışardan insanlara hasret olduklarını tahmin ediyorum. Bu hani, kendi evinde yaşayan veya işte, karı koca olsa bile işte anneanne dede bile, onlara zaman daha yavaş geçiyor. Biz işte çalışıyoruz, koşturuyoruz falan, derken onlar, işte, gençleri çocukları daha fazla bekliyorlar. Bu anlamda bir özlem gidermiş olabileceklerini düşünüyorum.”* şeklinde ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı olan Ferhat’ın babası ise sürecin özlem giderici özelliğini; *“Onlar (yaşlılar) içinde torun sevgisi, torun özlemini de giderecek bir şey yani. Kendi torunu olmayabilir, kendi çocuğu uzakta olabilir. Özlem de giderebilirler bu şekilde..”* şeklinde vurgulamıştır.

Velilerin 3’ü süreci yaşlılar açısından memnuniyet verici olarak değerlendirmiştir. Bu velilerden Gözde’nin annesi görüşünü; *“Yaşlılar bence, çok memnun kalmışlardır.”* şeklinde ifade etmiştir. Sinem’in babası ise görüşlerini; *“Yaşlılık meselesi çok zor bir durum. Onların da sevgiye, saygıya ihtiyacı olduğu için onlar üzerinde de olumlu katkıları olmuştur.”* şeklinde özetlemiştir.

Kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımalarına ilişkin velilerin görüşleri ve bakış açıları değerlendirildiğinde velilerin görüşlerinin tamamının olumlu olduğu ve genel olarak süreci yaşlılar açısından katkı sağlayıcı buldukları söylenebilir.

Öğretmenlerin Gözünden Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarının Yaşlılar Üzerindeki Yansımaları

Öğretmenler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımaları dört tema altında toplanmıştır. Öğretmen görüşmelerine dayalı olarak süreç; yaşlılar açısından (i) mutluluk verici, (ii) özlem giderici, (iii) memnuniyet verici ve (iv) motive edici olarak değerlendirilmiştir.

Öğretmenler uygulamaların yaşlılar açısından mutluluk verici olduğunu düşünmektedir. Bu konuda düşüncelerini Birsen öğretmen; *“Sürecin yaşlıları da olumlu etkilediğini düşünüyorum...Yaşlılardan hatta “bizi unutmayın yine gelin” şeklinde olumlu görüşler elde ettim. Bu da çok mutluluk verici oldu diye düşünüyorum”* şeklinde ifade etmiştir. Mehtap öğretmen ise; *“Çocuklarla birlikte zaman geçirmek onları neşelendirdi, eski*

zamanlarını kendi çocuklarını hatırlamalarına yardımcı oldu..." sözleri ile düşüncelerini belirtmiştir.

Öğretmen görüşlerine dayalı olarak uygulamaların yaşlılar açısından özlem giderici olduğu bir diğer bulgudur. Mehtap öğretmen araştırmanın yaşlıların özlemlerini giderdiğini; *"Her gittiğimizde özlem ile kucaklayıp çocukları fazlasıyla benimsediklerini düşünüyorum..."* sözleri ile ifade etmiştir.

Öğretmenler ile yapılan görüşmelerden elde edilen bir diğer bulgu ise sürecin yaşlılar açısından motive edici olduğunu düşünmeleridir. Bu konuda görüşlerini Sevgi öğretmen; *"Kendilerinin faydalı ve değerli olduklarını, bir şeyler yapabildiklerini hissettiler... Çocuklara bilgi, deneyim, davranışlarıyla rol model oldular...Yaşlılar çocukları çok sevdi, eski zamanlarını çocukluklarını hatırladılar. Çocukların hızına yetişmek için çaba sarf ettiler."* sözleri ile, Mehtap öğretmen ise; *"Çocukların hızına ulaşmak için çaba harcadıklarını ve çocuklarında yaşlılar ile birlikte etkinliğe katılmak için birbirlerini motive ettiklerini gözlemlemiş bulunmaktayım."* sözleri ile belirtmiştir.

Sürecin yaşlılar üzerindeki yansımalarına ilişkin öğretmenlerin görüşleri değerlendirildiğinde tamamen olumlu bir bakış açısına sahip oldukları söylenebilir.

Yaşlıların gözünden kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımaları

Yaşlılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda uygulamaların kendileri üzerindeki yansımaları dört tema altında toplanmıştır. Bunlar; (i) mutluluk verici, (ii)özlem giderici, (iii) memnuniyet verici ve (iv) farklı yaşantı sağlayıcıdır.

Yaşlıların tümü sürecin kendileri için mutluluk verici olduğunu, 7'si özlem giderdiklerini, 6'sı memnuniyet duyduklarını, 4'ü ise uygulamalar sayesinde farklı yaşantılar geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Sürecin kendisi için mutluluk ve memnuniyet verme ve farklı yaşantı sunma yönünü Musa Bey; *"Onlarla mutlu olduk yani hoş vakitler geçirdik... bizi motive etti daha bir dinçleştirdi yani. Eski pasif hayatımızdan daha bir ileri götürdü, renk kattı, güzel oldu."* şeklinde belirtmiştir.

Bununla birlikte yaşlılar uygulamanın çocuk ve torun özlemlerini ve kendi geçmişlerine olan özlemlerini gidermede de etkili olduğunu belirtmişlerdir. Yaşlıların 4'ü uygulamalar sayesinde kendi çocuklarına ya da torunlarına olan özlemlerini giderdiklerini dile getirirken; 3'ü ise kendilerinin çocukları olmadığı için çocuk özlemini giderdiklerini belirtmişlerdir. Yaşlılardan Melih Bey; *"Ben çok sevdim çünkü çok çocuklarla oynardım yani torunlarımızla, yeğenlerimle. Kalabalıktı onlar, o günler geldi gözümün önüne"* sözleri ile bu konudaki görüşlerini ifade etmiştir. Benzer şekilde Gülten Hanım; *"Bu huzurevine en mutlu olduğum an çocuklarla geçirdiğim zamandır"* sözleriyle, Aysel Hanım ise; *"Onlar çocuğum gibi, hepsini sevdim çocukların. Çünkü benim çocuğum olmadığı için..."* sözleri ile süreçte çocuklarla etkinlik yapmanın kendilerine hissettirdiklerini ifade etmişlerdir.

Uygulamaların yaşlılar üzerindeki yansımalarını belirleyebilmek için kendilerine ayrıca böyle bir çalışmada yeniden yer almak isteyip istemediklerini anlamaya katkı sağlayacak sorular yöneltilmiştir. Yaşlıların tümü bu soruya “evet” yanıtını verirken yalnızca bir yaşlı “evet ama katılamam” yanıtını vermiştir. Yaşlılar böyle bir süreçte tekrar yer almak istemelerinin nedenleri olarak; çocukları ve onlarla zaman geçirmeyi sevdiklerini ve ayrıca günlük yapacak başka bir işleri olmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda görüşlerini Ahmet Bey; “*Tabi tabi yer almak isterim. İyi bir şey. Konuşuyoruz, görüşüyoruz, geziyoruz, çok iyi bir şey.*” şeklinde, Mehmet Bey ise; “*Yer alırım tabii...günlük işim gücüm yok oynarım çocuklarla.*” şeklinde dile getirmiştir. Bu konuda yürüteç yardımıyla yürüyen Güler Hanım ise; “*İsterim ama gelemem...ayaklarım sakat, dizlerimden zor yürüyorum, gözümünden sakatım yavrum yoksa kesin oralara gelebilirdim.*” şeklinde neden yeni bir uygulama sürecinde yer alamayacağını belirtmiştir. Tüm bu görüşler doğrultusunda sürecin yaşlıların yaşamlarına farklı yaşantılar ve yeni bir anlam kattığı söylenebilir.

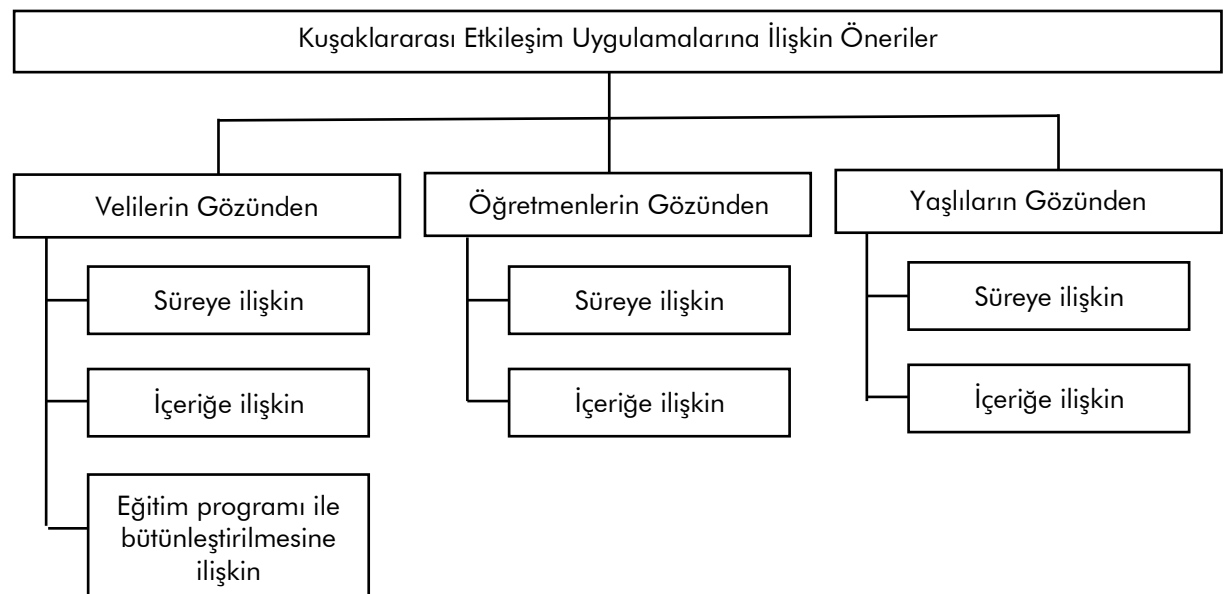
Elde edilen bulgulara dayalı olarak kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımalarına ilişkin yaşlıların görüşlerinin tamamen olumlu olduğu söylenebilir.

Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarına İlişkin Öneriler

Kuşaklararası etkileşim uygulamalarına yönelik öneriler veliler, öğretmenler ve yaşlıların görüşleri doğrultusunda elde edilmiştir. Bulgular kuşaklararası etkileşim uygulamalarına yönelik önerilerin süreye ilişkin, içeriğe ilişkin ve eğitim programı ile bütünleştirilmesine ilişkin olduğunu göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin öneriler kapsamında elde edilen temalar Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4.

Kuşaklararası Etkileşim Uygulamalarına İlişkin Öneriler

Velilerin önerileri

Veli görüşmelerinde kendilerine kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin önerileri sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler velilerin sürece yönelik önerileri (i) süreye ilişkin, (ii) içeriğe ilişkin ve (iii) eğitim programı ile bütünleşmesine ilişkin öneriler olmak üzere üç tema altında toplanmıştır.

Velilerin 7'si uygulama süresinin artırılmasına ilişkin önerilerde bulunmuş, sürenin artırılması ile verimliliğin de artacağını belirtmişlerdir. Öznur'un annesi uygulama süresine ilişkin önerilerini; *"Sadece süresi biraz kısıtlı, geldi bana. Onun, hani eee, daha da çok zaman geçirmeliler. Bence daha uzun süreli olmalı. Daha verimli olur diye düşünüyorum yani."* şeklinde dile getirmiştir. Mert'in annesi ise uygulamaların olumlu etkilerini vurgulayarak sürenin artırılması gerektiğini; *"Belki ilk çalışmaysa doğru da olabilir ama ben olumlu etkilerini gördüğüm için, daha uzun süreli olabileceğini düşünüyorum."* sözleri ile ifade etmiştir.

Velilerin 6'sının öneri getirdiği bir diğer konu uygulamaların içeriğine ilişkin olmuştur. Veliler süreçte aile ve yaşlıları bir araya getirici daha fazla etkinliğe yer verilmesi konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Gözde'nin annesi uygulamalarda aile katılımının daha fazla olmasına yönelik görüşünü; *"Yaşlıları biz de ziyarete gidebiliriz, beraber öyle bir şey olursa. Gidip onları ziyaret edebiliriz.Etkinliklerde falan pikniklerde falan yine beraber olabiliriz. Aile olarak katılabiliriz. Farklı etkinlikler olabilir."* şeklinde belirtmiştir. Mert'in annesinin ise uygulamalarda aile katılımının artırılmasına yönelik önerileri; *"Belki belli şeyler de aileler de katılabilir. Huzurevindeki katılımcıların da görüşlerini almak lazım. Hani bir etkinlik ya da bir şey olması çok önemli değil belki ama hani, işte son gün mesela piknik yaptınız, hani belki bu tür bir şey hafta sonu ailelerin de katılımıyla olabilir."* şeklinde olmuştur.

Velilerin bazılarının aile ve yaşlıların bir araya getirilmesine yönelik etkinliklerin artırılması konusundaki önerileri sadece uygulamalara ailelerin katılımı ve huzurevi ziyaretleri ile sınırlı kalmamıştır. Bu veliler aile ve yaşlıların bir araya getirilmesine yönelik önerilerinde huzurevinde kalan yaşlıların da hareketliliğinin sağlanmasını önermişlerdir. Buse'nin annesi bu konudaki önerilerini; *"En azından veliler de giderse, belki kızı yerine koyabilir. Ya da işte torunu yerine koyabilir. Yaşlıları da bizim evlerimize davet edebiliriz. Onlar da gelebilir. Onları evimizde misafir gibi ağırlayabiliriz mesela..."* şeklinde sunmuştur. Sedat'ın annesinin bu konudaki önerileri ise; *"Mesela hiç kimsesi olmayan yaşlıları, böyle misafir olarak falan gönderme ya da ne bileyim bayramlarda evinde konuk falan etme.. Öyle bir şey olabilir. Aile katılımı ve onu oradan uzaklaştırma.... Onunla birlikte hani ne bileyim, bir yerlere gitme ya da alıp onu bir yere götürmek, bir şeyler yapma, bir aile şeyi. Hani gönüllü aile mesela yapmak."* şeklinde olmuştur.

Ailelerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin önerileri doğrultusunda ailelerin süreçte daha çok yer almak istedikleri, yaşlılarla hem huzurevinde hem de farklı ortamlarda bir araya gelerek iyi oluşlarına katkı sağlamaya istekli oldukları söylenebilir.

Velilerin öneri getirdikleri bir diğer konu ise kuşaklararası etkileşim uygulamalarının okul eğitim programı ile bütünleştirilmesine ilişkin olmuştur. Velilerin yarısı uygulamaların okul eğitim programı ile bütünleştirilmesini, çocukların okul öncesi eğitimden, lise eğitimine kadar düzenli olarak benzer çalışmalarda yer almalarını önermişlerdir. Sinem'in babası bu konudaki görüşünü; *"Sadece yaz tatili değil okul döneminde de olmalı... Çalışmanın devamının gelmesini isterim."* şeklinde belirtmiştir. Cem'in annesi uygulamaların okulla bütünleştirilmesine ilişkin görüşlerini sürecin daha düzenli ve sürekli olacağını düşünerek; *"Belki okul içinde de olabilir. Mesela; hafta içi falan ama. ... Okul zamanı olsa mesela daha düzenli gelip gidebilir."* şeklinde belirtmiştir. Nur'un annesi ise bu konudaki önerilerini; *"Bu süreci okullara taşıyabilirsiniz mesela, ders olarak gösterebilirsiniz. Günde 1 saat... Çocuklar ana sınıflarından başlayarak gidebilirler bence."* sözleri ile ifade etmiştir.

Velilerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına yönelik önerileri bütüncül bir şekilde incelendiğinde, bu önerilerin herhangi bir eksiklikten kaynaklı değil, araştırmanın çok yönlü (çocuklar için, yaşlılar için ve aileler için) olumlu çıktıları olması nedeniyle bu çıktıları artırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile veliler kuşaklararası etkileşimin olumlu sonuçlarını artırmaya ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik öneriler sunmuşlardır.

Öğretmenlerin önerileri

Öğretmen görüşmelerinde kendilerine kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin önerileri sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda öğretmenlerin sürece ilişkin görüşleri (i) süreye ilişkin ve (ii) içeriğe ilişkin öneriler olmak üzere iki tema altında toplanmıştır.

Öğretmenler uygulama süresinin artırılmasına ve devamına ilişkin önerilerde bulunurken; yapılan etkinliklerin ara verilerek yapılması ile araştırmanın verimliliğinin de artacağını belirtmiştir. Sevgi öğretmen; *"Ben bu çalışmanın devamlılık sürecinin olması gerektiğini düşünüyorum... Çalışmayı uygularken planlanan etkinliklerin her gün art arda olmaması gerektiğini düşünüyorum. Bu sürenin haftada iki gün şeklinde olması yaşlı ve çocukların da dinlenmesi açısından etkili olacağını düşünüyorum."* şeklinde ifade etmiştir. Birsen öğretmen ise; *"Çalışma uygulanacak olursa daha uzun süren fakat haftada 2 gün gibi aralıklı olarak uygulanmasını öneririm..."* sözleri ile araştırma süresine ilişkin önerilerini ifade etmiştir.

Öğretmenlerin öneri getirdiği bir diğer konu ise uygulamaların içeriğine ilişkin olmuştur. Öğretmenler etkileşim artırıcı etkinlikler konusunda önerilerde bulunmuştur. Sevgi öğretmen; *"Kapalı alanda yapılan etkinliklerin daha etkili birebir etkileşim sağladığını düşünüyorum."* sözleri ile, Birsen öğretmen ise; *"Yaşlıların katıldığı diğer etkinliklere uygun etkinlikler üretilir. Yaşlıları yormayacak fakat keyif verecek türde etkinliklerle devam edilebilir. Yaşlıların da çocukların sınıf ortamlarına gelmeleri sağlanabilir. Sınıfça düzenlenecek piknik vb. okul bahçesinde yapılabilecek etkinliklere, çeşitli aktivitelere"*

davet edilebilirler. Çocuklarla kurum dışında da etkileşimleri keyifli olacaktır.” sözleri ile önerilerini ifade etmiştir.

Öğretmenlerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına yönelik önerilerinin de velilerin önerilerinde olduğu gibi sürecin olumlu çıktılarını artırmaya yönelik olduğu görülmektedir.

Yaşlıların önerileri

Yaşlılarla yapılan görüşmelerde kendilerine uygulamalara ilişkin önerileri sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda yaşlıların sürece ilişkin önerileri (i) süreye ilişkin ve (ii) içeriğe ilişkin öneriler olmak üzere iki tema altında toplanmıştır.

Yaşlılar uygulamaların süresinin artırılması ve sürekli hale getirilmesine ilişkin önerilerde bulunmuştur. Bu konuda görüşlerini Musa Bey; “...daha sık birlikte olabiliriz... daha yeni yeni çalışmalar olabilir.” şeklinde belirtmiştir.

Yaşlılar, çocuklara oyun öğretme konusunda ve birlikte yapılabilecek etkinliklerle ilgili öneriler getirmişlerdir. Melih Bey; “Çocuklara bizim misketin (Bocce oyunu)[†] bir nevisini yaparız. Oynatmak için sahamız var nasıl olsa. Onlara başka top alırız, yumuşak toplardan öyle oynatırız. Aşık, misket, gıdak yaparız. Biz böyle oynuyoduk, böyle yetiştik.” sözleri ile önerilerini belirtmiştir.

Yaşlıların uygulamalara yönelik önerileri veliler ve öğretmenlerin önerileri ile paralellik göstermektedir. Yaşlıların da sürecin çıktılarını artırma ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik çeşitli önerilerde bulundukları görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada iki farklı okulöncesi eğitim kurumunda öğrenim gören çocuklar ile bir huzurevinde kalan yaşlılar arasındaki kuşaklararası etkileşim ele alınmış, bu etkileşim veli, öğretmen, yaşlı ve çocuk bakış açıları ile incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda genel olarak tüm katılımcıların sürece ilişkin olumlu deneyimlere ve görüşlere sahip olduğu görülmüştür. Çalışma kapsamında sağlanan kuşaklararası etkileşim uygulamaları genel olarak beğenilen, özgün, teşvik edici, olumlu deneyimler olarak değerlendirilmiştir. Uygulamaların hem çocuklar hem de yaşlılar açısından mutluluk verici olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra uygulamaların çocuklar için farkındalık ve etkileşim artırıcı, empati geliştirici, olumlu davranış kazandırıcı, eğitici, heyecan verici, yaşlıları benimsemelerine ve sorumluluk hissetmelerine katkı yapan bir deneyim olduğu; yaşlılar için ise memnuniyet verici, özlem giderici, motive edici olduğu ve onlara farklı yaşantılar sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yetişkin katılımcılar kuşaklararası etkileşim uygulamalarının süresine, içeriğine ve eğitim programı ile bütünleştirilmesine yönelik öneriler sunarak; kuşaklararası etkileşimin ve olumlu çıktılarının artırılması ve

[†] Bocce oyunu, yaşlıların huzurevinde oynadıkları ve araştırma sürecinde deneyimlerini çocuklarla paylaştıkları bir oyun türüdür.

sürdürülebilirliğinin sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Sonuç olarak çalışma kapsamında gerçekleştirilen kuşaklararası etkileşim uygulamaları ile tüm katılımcılar için olumlu çıktılara ulaşılmasına katkı sağlandığı söylenebilir.

Bu çalışma sonucunda velilerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarını özgün buldukları ve beğendikleri, gerçekleştirilen uygulamaların velileri yaşlılarla daha fazla vakit geçirme ve huzurevlerini ziyaret etme konusunda teşvik ettiği saptanmıştır. Benzer bir sonuca Gigliotti ve diğerlerinin (2005) çalışmasında da ulaşılmıştır. Okul öncesi dönem çocuklarının ve huzurevinde kalan yaşlıların bir kuşaklararası etkileşim programı kapsamında bir araya getirildiği söz konusu araştırma sonucunda veliler; yaşlılar ve çocuklar arasında olumlu etkileşimi yaratmaya ve teşvik etmeye yönelik istekliliklerini belirtmişlerdir (Gigliotti vd., 2005). Mevcut çalışma kapsamında katılımcı öğretmenler de kuşaklararası etkileşim uygulamalarını olumlu yaşantı sunan deneyimler olarak değerlendirmişlerdir. Değişimin ve etkileşimin hızlı gerçekleştiği, genç ve yaşlı nüfusun birbirinden uzaklaştığı günümüz dünyasında (Chowdary vd., 2000; Schwalbach ve Kiernan, 2002) aileler ve öğretmenler, çocuğun sosyal ve kültürel etkileşimini artırıcı, çevreye uyum sağlamasına katkıda bulunacak ortamlar oluşturarak çocuğun çevresini zenginleştirebilmektedir (Larkin ve Newman, 2001). Bu doğrultuda yaşlıların ve çocukların buluşturulmasında bir köprü olan ailenin ve öğretmenin, yaşlılara ilişkin farkındalıklarının artırılması ve huzurevinde kalan yaşlıları ziyaret etmeye teşvik edilmesi kuşaklararası etkileşimde oldukça önemlidir. Öğretmenlerin ve ailelerin kuşaklararası etkileşim ve sağlayacağı olumlu çıktılar konusunda farkındalıklarının artması, uzun vadede daha fazla bireyin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına erişimini sağlayabilir. Bu çalışma kapsamında velilerin ve öğretmenlerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarının olumlu çıktılarını görmelerinin ve çocuklar ile birlikte huzurevi ziyaretleri gerçekleştirmeye yönelik isteklerinin artmasının, kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaygınlaşması adına bir adım olduğu söylenebilir.

Velilerin ve öğretmenlerin kuşaklararası etkileşim uygulamalarına ilişkin olumlu görüşlerinin temelinde, bu uygulamaların hem çocuklar hem de yaşlılar üzerindeki yansımalarının yattığını söylemek yanlış olmaz. Bu yansımalar en belirgin olanı her iki kuşakta görülen mutluluktur. Çalışmada yer alan tüm katılımcılar kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar ve çocuklar için mutluluk verici olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuca pek çok kuşaklararası etkileşim çalışmasında ulaşılmış, kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlıları (Barbosa vd., 2021; Hernandez ve Gonzales, 2008; Heyman ve Gutheil, 2008; Low vd., 2015; Teater, 2016; Ward vd., 1996) ve çocukları (Barbosa vd., 2021; Heyman ve Gutheil, 2008) eğlendirdiği ve mutlu hissettirdiği görülmüştür.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin açığa çıkan bir diğer konu uygulamaların çocuklar için farkındalık artırıcı olduğudur. Alanyazında çocukların yaşlılara ilişkin olumsuz algılarına yönelik bulgular (Burke 1982; Fillmer, 1984; Seefeldt vd., 1977) yer almakta ve bu algılar genel olarak iki kuşak arasındaki etkileşimin yetersizliği ile ilişkilendirilmektedir (McAlister vd., 2019). Mevcut çalışmada da veliler araştırma öncesinde çocukların yaşlılara ilişkin tutum ve davranışlarının olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. Ancak veliler

araştırma sonunda çocukların yaşlılara ilişkin tutum ve yaklaşımlarının olumlu bir şekilde değiştiğini ve çocukların farkındalığının arttığını vurgulamışlardır. Benzer şekilde öğretmenler de çocuklarda yaşlılara ilişkin korku gibi olumsuz duyguların ve davranışların araştırma sonunda değiştiğini ve çocukların yaşlılara ilişkin farkındalıklarının arttığını ifade etmişlerdir. Çocukların yaptıkları resimler ve resimleri doğrultusunda yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular da çocukların yaşlılara ve huzurevine ilişkin farkındalıklarının arttığını destekler niteliktedir. İlk resimlerde çocukların yalnızca büyükanne veya büyükbabasını çizdikleri görülürken; son resimlerinde huzurevi ve huzurevinde zaman geçirdikleri yaşlılara ilişkin çizimler yer almaktadır. Get WISE isimli bir kuşaklararası etkileşim programının etkililiğini inceleyen Feyh ve diğerleri (2021) de benzer bir şekilde çocukların program öncesinde yaşlıları çoğunlukla kendi başlarına ve bir şeyler yaparken çizdiklerini, program sonrasında ise çoğu çocuğun- genellikle Get WISE programı kapsamındaki etkinliklere atıfta bulunarak- yaşlıları bir çocukla bir şeyler yaparken resmettiğini belirtmiştir. Ayrıca kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocukların yaşlılara yönelik tutumları üzerindeki olumlu etkisi, nicel olarak gerçekleştirilen çalışmalarda da gözlenmiştir (Hannon ve Gueldner, 2008; Heyman vd., 2011).

Tutumların, davranışlar üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu bilinmektedir (Ajzen, 1991). Bu nedenle çocukların yaşlılara yönelik davranışlarının şekillenmesinde onlara yönelik tutumlarının etkili olduğu söylenebilir. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen kuşaklararası etkileşim uygulamaları ile çocukların yaşlılara yönelik tutumlarındaki olumlu yönde değişimin, davranışlarına da yansıdığı belirlenmiştir. Araştırmada veliler çocuklarının araştırma öncesinde yaşlılara karşı olumsuz davranışları olduğunu belirtirlerken, araştırma sonucunda bu davranışların gözle görülür bir biçimde değiştiğini kendi yaşamlarından örnekler vererek ifade etmişlerdir. Benzer şekilde öğretmenler de kuşaklararası etkileşim uygulaması aracılığıyla çocukların davranışlarında yaşlıları benimseme, kendilerini onlara karşı sorumlu hissetme gibi olumlu dönüşümler olduğunu belirtmişlerdir. Benzer sonuçlara Heyman ve Gutheil'in (2008) çalışmasında da ulaşılmış, kuşaklararası etkileşim programına katılan çocukların yaşlılara karşı davranışlarında olumlu değişimler olduğu görülmüştür.

Kuşaklararası etkileşim çalışmalarından en üst düzeyde fayda sağlayabilmek için kuşakların nitelikli bir şekilde etkileşime geçmelerini sağlamak ve bunu farklı ortamlara taşıyarak sürdürmek önemlidir. Nitekim bu çalışma sürecinde yer alan çocukların yaşlılarla olan etkileşimlerini sadece çalışma kapsamı ile sınırlandırmadıkları, çalışma dışındaki ortamlarda da yaşlılarla etkileşimlerini artırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir sonuca Gigliotti ve diğerlerinin (2005) çalışmasında da yer verilmiş, kuşaklararası etkileşim uygulamalarına katılan çocukların farklı ortamlarda karşılaştıkları yaşlılarla iletişime geçmeye yönelik çekingenliklerinin ortadan kalktığı belirtilmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocukların yaşlılara yönelik empati geliştirmelerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir şekilde Femia ve diğerleri (2008) de kuşaklararası etkileşim uygulamalarına katılan çocukların katılmayanlara kıyasla yaşlılara yönelik empati düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Gallagher ve Fitzpatrick (2018) ve Gigliotti ve diğerleri

(2005) de kuşaklararası etkileşimin çocukların yaşlılara yönelik empati geliştirmelerine katkı sağladığını belirtmiştir. Femia ve diğeleri (2008) kuşaklararası etkileşim uygulamalarında çocukların empati gelişimine katkı yapan şeyin çocuklara sunulan yaşlılarla bir arada olma, sosyalleşme deneyimi olabileceğine dikkat çekmiştir.

Kuşaklararası etkileşim uygulamalarının çocuklar için eğitici ve öğretici olduğu çalışma kapsamında elde edilen bir diğer sonuçtur. Çocukların özellikle yaşlanma süreci, yaşlıların yaşantıları ve huzurevleri hakkında bilgi edindikleri görülmüştür. Kuşaklararası etkileşim uygulamalarının eğitici yönü farklı çalışmalarda da vurgulanmıştır. Örneğin Gallagher ve Fitzpatrick (2018) kuşaklararası etkileşim sürecini özgün ve derin bir öğrenme fırsatı olarak değerlendirmiştir. Gelişim ve öğrenmenin sosyal yönüne değinen Erikson, Vygotsky, Bandura gibi kuramcılar da çocuk-çocuk, çocuk-çevre, çocuk-yetişkin etkileşiminin gelişim ve öğrenme üzerindeki önemine vurgu yapmışlardır (Bandura, 1977; Erikson, 1950; Vygotsky, 1978).

Çocukların yansıra kuşaklararası etkileşimde bir diğer paydaş olan yaşlıların da süreci olumlu kazanımlarla tamamladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada yer alan yaşlıların mutlu olmalarının yanı sıra özlem giderdikleri de görülmüştür. Huzurevinde kalan yaşlılar, çocuklar ile çok sık etkileşime girme şansına sahip olamayabilirler. Bu durum çocuklara özlem duymalarına yol açabilmektedir. Nitekim bu araştırmada yaşlılar, çocuk ve torun özlemlerini kuşaklararası etkileşim uygulamaları aracılığıyla giderdiklerini belirtmişlerdir. Veli ve öğretmenler de bu çalışmanın yaşlıların çocuk özlemlerini gidermeye katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Benzer şekilde kuşaklararası etkileşim uygulamaları ile çocuklarla iletişim kurmanın, çocuğu olmayan yaşlılar için olumlu bir deneyim olduğunu belirten Gallagher ve Fitzpatrick (2018) huzurevinde kalan ve demans sorunu yaşayan yaşlılar için küçük çocukları görmenin ve birlikte vakit geçirmenin yaşlılarda kendi çocuklarının küçük olduğu mutlu anılarını ortaya çıkardığına dikkat çekmiştir.

Çalışma kapsamında veliler ve yaşlılar; kuşaklararası etkileşimin yaşlıları motive ettiğini, kendilerini güçlü, sağlıklı ve değerli hissetmelerine katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgu farklı çalışmalarla da benzerlik göstermektedir. Barbosa ve diğeleri (2021) kuşaklararası etkileşim uygulamaları ile yaşlıların kendilerini daha enerjik ve motive hissettiklerini belirtmiştir. Gallagher ve Fitzpatrick (2018) ise yaşlıların kuşaklararası etkileşim sürecindeki motivasyonunu ve amaç duygusunu genel olarak başkalarının hayatına katkıda bulunmakla ilişkilendirerek, bunun ayrıca yaşlılara öz-saygı ve doyum sağladığına vurgu yapmıştır. Mevcut çalışmada da benzer bir noktaya dikkat çeken katılımcılar yaşlıların çocuklara yaptıkları katkılar nedeniyle kendilerini faydalı ve değerli hissettiklerini belirtmişlerdir.

Kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerindeki yansımalarından bir diğeri memnuniyet duygusudur. Kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yaşlılar üzerinde olumlu yansımalarının olduğu farklı çalışmalar gibi (Barbosa vd., 2021; Gallagher ve Fitzpatrick, 2018; Low vd., 2015) mevcut çalışmada da yaşlı katılımcılar çalışmada yer almaktan duydukları memnuniyeti sözleriyle, tavırlarıyla, özellikle de çalışmanın tekrarlanması durumunda katılım konusundaki isteklilikleriyle göstermişlerdir.

Tüm bu olumlu sonuçlar doğrultusunda kuşaklararası etkileşimin tüm paydaşlar açısından alanyazında vurgulandığı gibi (Gallahger ve Fitzpatrick, 2018) bir “kazan-kazan durumu” olduğu söylenebilir. Sonuçlar, kuşaklararası etkileşimin süreçte katılımcı olarak yer alan çocuklar ve yaşlılar, süreci uygulamalara destek vererek deneyimleyen öğretmenler ve de çocukları aracılığıyla süreci uzaktan gözlemleyen aileler için pek çok açıdan fayda sağlayıcı olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte kuşaklararası etkileşim uygulamalarının verimliliğinin artırılması için paydaş görüşlerine başvurulması ve beklenti ve önerilerinin belirlenmesi önem arz etmektedir (Jarrott, 2011; Lee vd., 2020). Bu doğrultuda araştırma kapsamında velilerin, öğretmenlerin ve yaşlıların önerilerine başvurulmuştur. Üç grubun kuşaklararası etkileşim uygulamalarına yönelik önerileri bütüncül olarak değerlendirildiğinde, kuşaklararası etkileşimin çok yönlü olumlu çıktıları artırma ve sürdürmeye yönelik olduğu görülmüştür. Yetişkin katılımcılar tarafından kuşaklararası etkileşim uygulamalarının süresinin artırılması, içeriğinin genişletilmesi ve eğitim programı ile bütünleştirilmesine yönelik sunulan öneriler dikkate alınarak kuşaklararası etkileşim uygulamalarını daha verimli ve sürdürülebilir hale getirmek mümkün görünmektedir. Ancak kuşaklararası etkileşim çalışmalarının ülkemizde sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmaların potansiyelinden yeterince faydalanılamadığını ifade edebiliriz. Nitekim mevcut çalışmanın katılımcılarını oluşturan veliler de araştırmanın özgün değerine dikkat çekerek çalışmanın ülkemizdeki ilklerden biri olabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların bu görüşleri Türkiye’de kuşaklararası etkileşim uygulamalarının yeterince tanınmadığının ve gerçekleştirilmediğinin, dolayısı ile potansiyel faydalarından yararlanılamadığının ve özellikle bu konuda çalışmalara ihtiyaç olduğunun bir göstergesidir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, formal eğitimin ilk basamağı olan okulöncesi eğitim ile başlanılacak kuşaklararası etkileşim çalışmalarının, eğitimin diğer basamaklarına da yayılarak gerçekleştirilmesi önerilebilir. Örneğin, yurt dışında bazı okul öncesi eğitim kurumlarında düzenli olarak huzurevi ziyaretleri gerçekleştirilmekte, çocuklara kuşaklararası etkileşim imkânı sunulmaktadır (Darrow ve Belgrave, 2013). Erken çocukluk döneminde sağlanan kaliteli eğitimin uzun vadede sağlayacağı yararlar göz önünde alındığında ve de bu dönemde edinilen tutum, değer, inanç ve değerlerin ileriki dönemlerde sergilenen davranışlar üzerindeki etkisinden hareketle (Fernandes, 1981) okul öncesi eğitimden başlanarak tüm eğitim kademelerinde, kuşaklararası etkileşimi destekleyici programların oluşturulması ve eğitim programlarına entegre edilmesi sağlanabilir. Nitekim, çocuklara cinsiyet ve kültürel farklılıklar hakkında önyargısız olmalarını sağlayacak bir eğitim sunmanın önemli olduğu kadar, onları yaşlılık da dahil olmak üzere yaşamın tüm gelişim aşamaları hakkında zengin bilgilere maruz bırakmanın da önemli olduğunu vurgulayan erken çocukluk eğitimcisi Bredekamp, çocuklarda yaş dönemlerine ilişkin farkındalık sağlamanın kaliteli etken çocukluk eğitimi programları için bir akreditasyon kriteri olması gerektiğini belirtmiştir (McAlister vd., 2019). Ayrıca nüfusun hızla yaşlanmasıyla demografik özelliklerde görülen değişime ve küçük çocukların yaşlı nesillerle giderek daha az bir arada olmalarına bağlı olarak dünya genelinde yaş ayrımcılığına dayalı görüşler yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda kuşaklararası etkileşim uygulamalarının okul öncesi eğitimden başlayarak eğitim

programlarında yer alması yaşlıların daha iyi bir şekilde yaşlanma sürecini geçirmelerine ve de gelecek nesillerde yaşlı ayrımcılığına (ageism) ilişkin tutumların azaltılmasına katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır (McAlister vd., 2019). Ancak bu noktada eğitim programlarının uygulanmasında birincil düzeyde aktif olan öğretmenlerin bilinçlendirilmesi ve harekete geçirilmesi, kuşaklararası etkileşim çalışmaları açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin hizmet öncesinde ve hizmet içinde kuşaklararası etkileşim konusunda deneyimde bulunmaları ve teşvik edilmeleri sağlanabilir. Eğitimin önemli bir paydaşı olan ailelere de kuşaklararası etkileşimin önemi konusunda farkındalık kazandırılması için okul ve aile temelli çalışmalar yapılabilir. Bunun yanı sıra toplum temelli çalışmalarla kuşaklararası etkileşimin önemine ilişkin tüm toplumun bilinçlendirilmesi ve böylece kuşaklararası etkileşimin artırılması sağlanabilir.

Sınırlılıklar

Kuşaklararası etkileşimin sağlayabileceği faydaların bir sonu yoktur (Jarrot, 2011). Bu çalışmada elde edilen sonuçlar sadece bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen kuşaklararası etkileşim uygulamalarının etkilerini yansıtmaktadır ve büyük resmin küçük bir parçasını sunmaktadır. Özellikle ülkemizde kuşaklararası etkileşim uygulamalarının keşfedilmesine ve yaygınlaştırılmasına, bu tür uygulamaları farklı açılardan ele alan nitelikli çalışmalara duyulan ihtiyaç oldukça belirgindir. Bu nedenle kuşaklararası etkileşim alanında yapılacak nitelikli araştırmaların ulusal alanyazına katkı getirme potansiyelinin yüksek olduğu söylenebilir.

Kuşaklararası çalışmalarda tüm paydaşların etkili ve önemli olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada farklı kuşakların yanı sıra eğitimcilerin ve ailelerin de görüşlerine başvurulmuştur. Ancak sürecin huzurevi bağlamında paydaşı olan huzurevi çalışanlarının ve yöneticilerinin görüşlerine başvurulamamış olunması bu çalışmanın sınırlılıklarından biridir. Çalışmanın bir başlangıç adımı olduğu düşünüldüğünde, gelecekte yapılacak çalışmalarda bu çalışmada yer almayan paydaşların da araştırma sürecine dahil edilmesi oldukça önemlidir.

Bu çalışma, araştırmacıların da ilk kez deneyimlediği bir süreç olduğu için katılımcı çocuklar için yaş grubunun sınırlı tutulmasına karar verilmiş ve 5 yaş grubu ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Sonraki araştırmalarda daha küçük veya daha büyük yaş grupları ile ya da karma yaş grupları ile çalışmalar yapılabilir. Bununla birlikte alanyazında demans gibi çeşitli tanıları olan katılımcıların yer aldığı kuşaklararası etkileşim çalışmalarına ve olumlu sonuçlarına rastlanmaktadır (Gallaher ve Fitzpatrick, 2018; Gigliotti vd., 2005). Bu çalışmada yaşlılar bu özellikler açısından çeşitlendirilmemiştir. Gelecek araştırmalarda yaşlı katılımcılar açısından çeşitlenen araştırmalar planlanabilir.

Bununla birlikte bu çalışmada okul öncesi dönem çocukları ve huzurevi sakinleri olmak üzere iki farklı kuşağa yer verilmiştir. Gelecekte, alanyazında "multigenerational-çokkuşaklı" olarak isimlendirilen (Jarrot, 2011) ikiden daha fazla kuşağa yer verilerek farklı kuşaklar arasındaki etkileşimin daha kapsamlı bir şekilde sağlandığı ve değerlendirildiği çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Son olarak bu çalışmada kuşaklararası etkileşim uygulamalarının kısa vadeli çıktıları değerlendirilmiştir. Alanyazında kuşaklararası etkileşim uygulamalarının uzun dönemli etkilerini ele alan çalışmaların sınırlılığına dikkat çekilmekte ve bu tür çalışmalara duyulan ihtiyaç belirtilmektedir (Jarrot, 2011; Lee vd., 2020). Kuşaklararası etkileşim çalışmaları yapacak araştırmacılara uygulamaların uzun dönemli çıktılarına odaklanan araştırmalar yapmaları önerilebilir. Sonuç olarak, kuşaklararası etkileşim araştırmalarının gerçekleştirilmesi için daha fazla çabaya ihtiyaç olduğu belirtilebilir.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma için Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan onay alınmıştır (Tarih: 24 Nisan 2017, Protokol no: 44490).

Bilgilendirilmiş Onam: Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış hakem değerlendirme yapılmıştır.

Yazarların Katkısı: Fikir – Tüm yazarlar; Tasarım – Tüm yazarlar; Alanyazın Taraması – Ü.A., T.S.G., T.O.İ.; Verilerin Toplanması ve İşlenmesi – Ü.A., T.S.G., T.O.İ., Ö.M.E.K.; Verilerin Analizi ve Yorumu – Ü.A., Ö.M.E.K., A.Y.; Yazma – Ü.A., T.S.G.; Eleştirel Değerlendirme – Ü.A.; Danışmanlık ve Proje Yürütücülüğü– M.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Açıklama: Bu araştırma Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından kabul edilen 1704E108 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

Teşekkür: Huzurevi sakinlerine, çalışanlarına ve yöneticilerine; çocuklara, anne-babalarına ve öğretmenlerine katılımları ve destekleri için teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Amato, P. R. (2014, June 1). What is a family?. *NCFR Report*, 59(2), 3-4. <https://www.ncfr.org/ncfr-report/past-issues/summer-2014/what-family>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. General Learning Press.
- Barbosa, M. R., Campinho, A. ve Silva, G. (2021). "Give and receive": the impact of an intergenerational program on institutionalized children and older adults. *Journal of Intergenerational Relationships*, 19(3), 283-304. <https://doi.org/10.1080/15350770.2020.1742844>
- Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods*. (5th edition). Pearson.
- Burke, J. L. (1982). Young children's attitudes and perceptions of older adults. *International Journal of Aging and Human Development*, 14(3), 205-222. <https://doi.org/10.2190/4J7N-RG79-HJQR-FLDN>
- Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1, 62-71.
- Chaskin, R. J. (1999). *Defining community capacity: A frame work and implications from a comprehensive community initiative*. Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago.
- Chowdhary, U., Schultz, C. M., Hasselriis, P., Kujath, H. A., Penn, D. ve Henson, S. (2000). Intergenerating activities and aging appreciation of elementary school children. *Educational Gerontology*, 26, 541-564. <https://doi.org/10.1080/03601270050133892>
- Çınar, H. (2019). *Ders dışı etkinliklerin öğrencilerin sosyal gelişimine etkisi (Huzurevi etkinliği örneği)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Darrow, A. A. ve Belgrave, M. (2013). Students with disabilities in intergenerational programs. *General Music Today*, 26 (2), 27-29. <https://doi.org/10.1177/1048371312464637>
- Erikson, E.H. (1950). *Childhood and society*. Norton
- Erkan, S. (2013). Aile ve aile eğitimi ile ilgili temel kavramlar. Z. F. Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* içinde (ss. 3-43). Anı Yayıncılık.
- Eşsizoglu, A. (2012). Aile ile ilgili temel kavramlar. Ç. Yenilmez (Ed.), *Aile yapısı ve ilişkileri* içinde (ss. 2-19). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Femia, E. E., Zarit, S. H., Blair, C., Jarrott, S. E. ve Bruno, K. (2008). Intergenerational preschool experiences and the young child: Potential benefits to development. *Early Childhood Research Quarterly*, 23(2), 272-287. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2007.05.001>
- Fernandes, K. E. (1981). *Children's attitudes toward the elderly*. [Unpublished doctorate dissertation]. Iowa State University.
- Feyh, L., Clutter, J. E. ve Krok-Schoen, J. L. (2021). Get WISE (Wellness through Intergenerational Social Engagement): An intergenerational summer program for children and long-term care residents. *Journal of Intergenerational Relationships*, 1-19. <https://doi.org/10.1080/15350770.2021.1879706>

- Fillmer, H. T. (1984). Children's descriptions of and attitudes toward the elderly. *Educational Gerontology*, 10(2), 99-107. <https://doi.org/10.1080/0380127840100201>
- Gallagher, C. ve Fitzpatrick, A. (2018). "It's a Win-Win Situation"–Intergenerational Learning in Preschool and Elder Care Settings: An Irish Perspective: Practice. *Journal of Intergenerational Relationships*, 16(1-2), 26-44. <https://doi.org/10.1080/15350770.2018.1404403>
- Gigliotti, C., Morris, M., Smock, S., Jarrott, S. E. ve Graham, B. (2005). An intergenerational summer program involving persons with dementia and preschool children. *Educational Gerontology*, 31(6), 425-441. <https://doi.org/10.1080/03601270590928161>
- Gilbert, C. N. ve Ricketts, K. G. (2008). Children's attitudes toward older adults and aging: A synthesis of research. *Educational Gerontology*, 34(7), 570-586. <https://doi.org/10.1080/03601270801900420>
- Gökçe-Kutsal, Y. (2007). Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları. *Türk Tabipleri Birliği Yayını*, 13-19.
- Greger, B. R. (1992). *Intergenerative gruppenarbeit mit alten menschen und kindern*. Lang.
- Güven, G. ve Efe-Azkeskin, K. (2010). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim. İ. H. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi içinde* (ss.2-52). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Hannon, P. O. ve Gueldner, S. H. (2008). The impact of short-term quality intergenerational contact on children's attitudes toward older adults. *Journal of Intergenerational Relationships*, 5(4), 59-76. https://doi.org/10.1300/J194v05n04_05
- Hernandez, C. R. ve Gonzalez, M. Z. (2008). Effects of intergenerational interaction on aging. *Educational Gerontology*, 34(4), 292-305. <https://doi.org/10.1080/03601270701883908>
- Heyman, J. C. ve Gutheil, I. A. (2008). "They touch our hearts": The experiences of shared site intergenerational program participants. *Journal of Intergenerational Relationships*, 6(4), 397-412. <https://doi.org/10.1080/15350770802470726>
- Heyman, J. C., Gutheil, I. A. ve White-Ryan, L. (2011). Preschool children's attitudes toward older adults: comparison of intergenerational and traditional day care. *Journal of Intergenerational Relationships*, 9(4), 435-444. <https://doi.org/10.1080/15350770.2011.618381>
- Human Resources ve Services Administration (2017, April). *Definition of family*. <https://www.hrsa.gov/get-health-care/affordable/hill-burton/family.html>
- Jarrott, S. E. (2011). Where have we been and where are we going? Content analysis of evaluation research of intergenerational programs. *Journal of Intergenerational relationships*, 9(1), 37-52. <https://doi.org/10.1080/15350770.2011.544594>
- Kaplan, M. S. (2001). *School-based intergenerational programs*. UNESCO Institute for Education.
- Kuehne, V. S. ve Kaplan, M. S. (2001). *Evaluation and research on intergenerational shared site facilities and programs: What we know and what we need to learn*. Generation United.
- Kuehne, V. S. (1988). Younger friends/older friends: A study of intergenerational interactions. *The Journal of Classroom Interaction*, 24 (1), 14-21.
- Larkin, E. ve Newman, S. (2001). Benefits of intergenerational staffing in preschools. *Educational Gerontology*, 27(5), 373-385. <https://doi.org/10.1080/03601270152053401>

- Lee, K., Jarrott, S. E. ve Juckett, L. A. (2020). Documented outcomes for older adults in intergenerational programming: a scoping review. *Journal of Intergenerational Relationships*, 18(2), 113-138. <https://doi.org/10.1080/15350770.2019.1673276>
- Little, W. (2016). *Introduction to sociology-2nd Canadian edition*. BC Campus.
- Low, L. F., Russell, F., McDonald, T. ve Kauffman, A. (2015). Grandfriends, an intergenerational program for nursing-home residents and preschoolers: a randomized trial. *Journal of Intergenerational Relationships*, 13(3), 227-240. <https://doi.org/10.1080/15350770.2015.1067130>
- Martins, T., Midão, L., Martínez Veiga, S., Dequech, L., Busse, G., Bertram, M., ... ve Costa, E. (2019). Intergenerational programs review: Study design and characteristics of intervention, outcomes, and effectiveness. *Journal of Intergenerational Relationships*, 17(1), 93-109. <https://doi.org/10.1080/15350770.2018.1500333>
- Marx, M. S., Pannel A.R., Parpura-Gill, A. ve Cohen-Mansfield, J. (2004). Direct observations of children at risk for academic failure: Benefits of an intergenerational visiting program. *Educational Gerontology*, 30(8), 663-675. <https://doi.org/10.1080/03601270490483896>
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: An Interactive approach*. SAGE.
- McAlister, J., Briner, E. L. ve Maggi, S. (2019). Intergenerational programs in early childhood education: An innovative approach that highlights inclusion and engagement with older adults. *Journal of Intergenerational Relationships*, 17(4), 505-522. <https://doi.org/10.1080/15350770.2019.1618777>
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Newman, S., Lyons, C. W. ve Onawola, R. (1985). The development of an intergenerational service-learning program at nursing home. *The Gerontologist*, 25(2), 130-133. <https://doi.org/10.1093/geront/25.2.130>
- Osborne, S. S. ve Bullock, J. R. (2000). Intergenerational programming in action: Befrienders. *Educational Gerontology*, 26(2), 169-182. <https://doi.org/10.1080/036012700267321>
- Öz, F. (2002). Yaşamın son evresi: Yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme. *Kriz Dergisi*, 10(2), 17-28.
- Özdemir, M. Ç. (2007). Toplumsal değişme karşısında aile ve okul. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 185-198.
- Patton, M. C. (2014). *Qualitative research ve evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage.
- Polat, S., Başar, S., Günçavdı, G. ve Arslan, Y. (2019). Kuşaklararası etkileşim için sanat programının dede-ninelerin yaşamın anlamı algısı ve benlik saygılarına etkisi. Ö. Gökkaya, İ. Kılıçaslan ve B. Demir (Ed.), *Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi (Bahar) 2019 Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 379-387). Kocaeli Üniversitesi.
- Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. Oxford Press.
- Schwalbach, E. ve Kiernan, S. (2002). Effects of an intergenerational friendly visit program on the attitudes of fourth graders toward elders. *Educational Gerontology*, 28(3), 175-187. <https://doi.org/10.1080/036012702753542490>

- Schwartz-Cowan, R. (1976). The "Industrial Revolution" in the home: Household technology and social change in the 20th century. *The Johns Hopkins University Press and the Society for the History of Technology*, 17 (1), 1-23.
- Seetfeldt, C., Jantz, R., Galper, A. ve Serock, K. (1977). Children's attitudes toward the elderly: Educational implications. *Educational Gerontology*, 2(3), 301-310. <https://doi.org/10.1080/0360127770020308>
- Teater, B. (2016). Intergenerational programs to promote active aging: The experiences and perspectives of older adults. *Activities, Adaptation ve Aging*, 40(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/01924788.2016.1127041>
- Tracy, S. J. (2013). *Qualitative research method: Collecting evidence, crafting analysis, communicating impact*. Wiley-Blackwell.
- U.S. Census Bureau (t.y). *Subject definition: Family*. <https://www.census.gov/programs-surveys/cps/technical-documentation/subject-definitions.html#family>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Harvard University Press.
- Ward, C., Kamp, L. ve Newman, S. (1996). The effects of participation in an intergeneration program on the behavior of resident with dementia. *Activities, Adaptation ve Aging*, 20(4), 61-76. https://doi.org/10.1300/J016v20n04_05
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, F. (2015). Çocukların dünyasına yaşlıları dahil etmek: "Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(1), 275-296.
- Yıldırım, F. ve Keser, A. (2015). Kuşaklararası dayanışma modelleri:" Çocukluk çağı obezitesinin önlenmesi için bir çözüm önerisi". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(3), 217-236.

Yazarlar

İletişim

Prof.Dr. Mehmet GÜLTEKİN
Temel Eğitim

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel
Eğitim Bölümü, 26470
Tepebaşı, Eskişehir

E-posta: mgulteki@anadolu.edu.tr

Araş.Gör.Dr. Ümran ALAN
Erken Çocukluk Eğitimi

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel
Eğitim Bölümü, 26470
Tepebaşı, Eskişehir

E-posta: ualan@anadolu.edu.tr

Dr.Öğr.Üyesi Özlem Melek ERBİL KAYA
Erken Çocukluk Eğitimi

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel
Eğitim Bölümü, 26470
Tepebaşı, Eskişehir

E-posta: omkaya@anadolu.edu.tr

Dr.Öğr.Üyesi Aslı YILDIRIM
Erken Çocukluk Eğitimi

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel
Eğitim Bölümü, 26470
Tepebaşı, Eskişehir

E-posta: ayildirim@anadolu.edu.tr

Arş.Gör. Tuğçe SİNOĞLU GÜNDEN
Erken Çocukluk Eğitimi

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel
Eğitim Bölümü, 26470
Tepebaşı, Eskişehir

E-posta: tugcesinoglu@anadolu.edu.tr

Arş.Gör. Tuba OĞUZ İPEK
Erken Çocukluk Eğitimi

Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel
Eğitim Bölümü, 20160
Kınıklı, Denizli

E-posta: toguz@pau.edu.tr